

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU NODAĻA

**TALIBU REŽĪMA IETEKME UZ SIEVIEŠU TIESĪBĀM
AFGANISTĀNĀ**

BAKALAURA DARBS

Autors: Anna Lūcija Kalme

Studenta apliecības Nr.: ak22260

Darba vadītāja: Mg.sc.pol, pasniedzēja, Sigita
Struberga

RĪGA 2025

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbs pēta Talibu režīma ietekmi uz sieviešu tiesībām Afganistānā kopš 2021. gada, izmantojot interseksionālā feminisma teorētisko ietvaru. Balstoties uz Kimberlé Crenshaw “krustojuma” metaforu un papildinot to ar Cynthia Enloe un J. Ann Tickner feminisma perspektīvām, darbs analizē, kā Talibu ideoloģiskā un politiskā kontrole, kas izpaužas caur stingriem šariata likumu ierobežojumiem, sistemātiski apspiež sieviešu piekļuvi izglītībai, nodarbinātībai, veselības aprūpei un publiskajai līdzdalībai. Pētījumā īpaša uzmanība pievērsta dzimumu nevienlīdzības mijiedarbībai ar etnisko piederību, reliģiju, sociālo šķiru un ģeogrāfisko atrašanās vietu, izceļot sieviešu specifiskās apspiešanas formas un ekonomisko marginalizāciju. Izmantojot kvalitatīvo kontentanalīzi un sekundāros datus no ANO, Human Rights Watch, Amnesty International un citiem starptautisko organizāciju ziņojumiem, darbs atklāj Talibu politikas mehānismus un to nevienlīdzīgās sekas dažādām sieviešu grupām. Darba novitāte slēpjas interseksionālā feminisma pielietojumā, kas piedāvā jaunu skatījumu uz Talibu režīma radīto strukturālo nevienlīdzību, sniedzot būtisku ieguldījumu sieviešu tiesību pētniecībā autoritāra režīma kontekstā.

Atslēgas vārdi: Talibu režīms, sieviešu tiesības, Afganistāna, interseksionālais feminisms, dzimumu nevienlīdzība

ABSTRACT

The bachelor's thesis examines the impact of the Taliban regime on women's rights in Afghanistan since 2021 using the theoretical framework of intersectional feminism. Building on Kimberlé Crenshaw's metaphor of 'intersectionality' and complementing it with the feminist perspectives of Cynthia Enloe and J. Ann Tickner, the thesis analyses how the Taliban's ideological and political control, manifested through severe restrictions on Sharia law, systematically suppresses women's access to education, employment, health care and public participation. The study focuses on the interaction of gender inequality with ethnicity, religion, social class and geographical location, highlighting specific forms of oppression and economic marginalisation of women. Using qualitative contingent analysis and secondary data from reports by the UN, Human Rights Watch, Amnesty International and other international organisations, the paper reveals the mechanisms of Taliban policies and their unequal consequences for different groups of women. The novelty of the work lies in the application of intersectional feminism, which offers a new perspective on the structural inequalities created by the Taliban regime, making an important contribution to the study of women's rights in the context of authoritarian regimes.

Keywords: Intersectional feminism, Afghanistan, gender inequality, Taliban regime, women's rights

SATURS

1. Ievads	5
2. Feminisma pieeja: Vēsturiskais konteksts un agrīnās idejas	10
3. Intersekcionalais feminisms: Identitāšu krustošanās analīze	13
4. Intersekcionalā feminisma teorija	15
4.1. Intersekcionalā feminisma pielietojums starptautisko attiecību pētniecībā	18
5. Intersekcionalais feminisms: Reliģijas un dzimumu nevienlīdzības mijiedarbība globālajā kontekstā	25
5.1. Islāma reliģiskie tiesību avoti	26
5.2. Sociālā klase un etniskā piederība kā apspiešanas faktori	28
5.3. Etniskās piederība kā apspiešanas faktori	29
5.4. Ģeogrāfiskās atrašanās vieta kā apspiešanas faktors	31
6. Talibu režīms	33
7. Talibu režīms pie varas no 2021.gada	37
8. Sieviešu tiesību ierobežojumu raksturojums	39
8.1. Izglītības piekļuves zudums	39
8.2. Ekonomiskā marginalizācija	42
8.3. Publiskās telpas izolācija	45
9. Starptautisko attiecību konteksts un organizāciju reakcija uz Talibu politiku	49
10. Secinājumi	51
11. Avoti	54

1. IEVADS

Dzimumu vienlīdzības un sieviešu tiesību jautājumi 21. gadsimtā ir nozīmīga globālā diskursa sastāvdaļa, kas atspoguļo sarežģītas politiskās, sociālās un kultūras dinamikas. Šie jautājumi ir cieši saistīti ar varas struktūrām, ideoloģiskām sistēmām un sociālajām normām, kas nosaka sieviešu lomu un iespējas sabiedrībā. Dzimumu diskriminācija un nevienlīdzība nav viendimensionāla, bet gan mijiedarbojoties ar citiem identitātes faktoriem, piemēram, etnisko piederību, reliģiju, sociālo šķiru un ģeogrāfisko atrašanās vietu, veido dažādas apspiešanas formas un unikālas pieredzes. Lai izprastu šādu nevienlīdzību, ir nepieciešama analītiska pieeja, kas aplūko dzimumu nevienlīdzību kā daļu no plašākas sociālo un politisko struktūru mijiedarbības, ņemot vērā to ietekmi uz individuālajām un kolektīvajām pieredzēm.

Sieviešu loma sabiedrībā ir cieši saistīta ar sociāliem konstruktiem, kas ir radīti un saistīti ar sabiedrības struktūrām un institucionālajām iezīmēm, kas veido nevienlīdzības dinamiku un varas sadali. Dzimumu lomas veido ne tikai sociālās normas, bet arī politiskās un ideoloģiskās sistēmas, kas rada atšķirīgas iespējas un šķēršļus dažādām sieviešu grupām. Šie ierobežojumi bieži izpaužas kā nevienlīdzīga piekļuve izglītībai, nodarbinātībai, veselības aprūpei un publiskajai līdzdalībai, un to ietekme atšķiras atkarībā no tādiem faktoriem kā etniskā piederība, sociālā šķira, reliģija vai ģeogrāfiskā atrašanās vieta. Intersekcionālā pieeja piedāvā ietvaru, kas ļauj analizēt šādu nevienlīdzību kā savstarpēji saistītu faktoru rezultātu, izceļot, kā dažādas apspiešanas formas mijiedarbojas un ietekmē sieviešu pieredzes.

Šodien sievietēm no daudzām pasaules valstīm ir ievērojami paplašinājušās iespējas piekļūt izglītībai, darba tirgum, sabiedriskajai un politiskajai dzīvei, kā arī piedalīties lēmumu pieņemšanā, bet šīs iespējas nav ieviestas globāli. Šīs pārmaiņas atspoguļo pozitīvo progresu, kuru varam vērot laika gaitā uzlabojot vienlīdzības jautājumu sekas, un turpināt attīstīt un cīnīties par jomām, kurās pilnīga vienlīdzība nav sasniegta. Neskatoties uz globālo progresu dzimumu vienlīdzības veicināšanā, tostarp paplašinātām iespējām, autoritārās vai stingri ideoloģiskās sistēmās joprojām pastāv būtiski izaicinājumi. Šādos apstākļos sieviešu tiesības tiek sistemātiski ierobežotas, radot nevienlīdzību.

Dzimumu nevienlīdzības analīze prasa visaptverošu pieeju, kas koncentrējās uz marginalizēto grupu vienlīdzības jautājumu izpēti, uzsverot, ka dzimumu vienlīdzību nav iespējams analizēt raugoties uz atdalītiem, konkrētiem aspektiem. Lai tos veiksmīgi analizētu ir nepieciešams pētīt, un šajos jautājumos iekļaut plašu spektru ar problēmām, risinājumiem,

kultūras atšķirībām, piederības un morāles jautājumiem. Cīņa par sieviešu tiesībām nav iespējama, ignorējot to, kā dzimumu jautājumi un faktori savstarpēji krustojas ar neskaitāmiem citiem sociāli aspektiem, kā piemēram, rasi, šķiru, seksualitāti, etnisko piederību, reliģisko identitāti. Sieviešu tiesību ierobežojumu analīzei, kas izriet no dzimumu nevienlīdzības mijiedarbības ar politiskajām, ideoloģiskajām un kultūras struktūrām, intersekcionalā pieeja piedāvā teorētisku ietvaru, lai izprastu dažādu apspiešanas formu krustošanos.

Bakalaura darba tēma ir Talību režīma ietekme uz sieviešu tiesībām Afganistānā, analizējot šo tēmu caur intersekcionalo feminisma teoriju.

Temata aktualitāte tiešā mērā ir saistīta ar Talību režīmu, kas atkārtoti nonāca pie varas 2021.gadā, kas ir radījis krasas, regresīvas pārmaiņas sieviešu tiesībās. Talību uzraudzītā šariata likumu integrācija ir ieviesusi stingrus ierobežojumus sieviešu darbības jomās, kuras veicinātu vienlīdzības līmeņa progresu. Ierobežojumi sieviešu izglītībā, nodarbinātībā, iespējās līdzdalības darbības veicināšanā ir daži no svarīgākajiem aspektiem, kuri tiek ierobežoti, tādā veidā apdraudot sieviešu autonomiju un drošību. Globālā mērogā sieviešu tiesības un vienlīdzības jautājumi ieņem svarīgu lomu, kuriem tiek pievērsta uzmanība aizvien vairāk, kaut gan Afganistānas gadījums norāda uz to, ka līdztiesību progress nav vērojams vienotā līmenī globāli, tas nav lineārs un nav attiecināms uz viesām pasaules valstīm vienādi. Analizējot šo situāciju caur intersekcionalā feminisma teoriju, tēma kļūst vēl nozīmīgāka, un iezīmē darba mērķi, kā dzimums mijiedarbojas ar etniskās piederības, sociālās šķiras, reliģijas, ģeogrāfiskās atrašanās vietas identitātes aspektiem veidojot apspiešanas formas. Šāda veida analīze ļauj skaidrot ka dzimumu nevienlīdzība ir saistīta ne tikai ar sabiedrības struktūras likumiem, institūcijām, valdošajām normām, bet, ka politiskā situācija dažādām sievietēm var radīt atšķirīgas pieredzes, atkarībā no iepriekš minētajiem identitātes aspektiem un pazīmēm.

Pētījuma problēma: Talību režīma ideoloģiskā un politiskā kontrole Afganistānā, kas balstīta uz stingrām reliģiskām un patriarhālām normām, rada būtiskus sieviešu tiesību ierobežojumus. Pētījuma problēma izriet no dažādu sociālo grupu sieviešu apspiešanas Afganistānā. Talību režīms nav vienīgi sieviešu tiesību ierobežotājs, bet gan politiska un ideoloģiska kontrole, kas veido sistēmu, kura ierobežo sieviešu brīvību. Pētījums fokusējas uz dzimumu nevienlīdzību Afganistānā sasitot to ar patriarhālām normām, politisku varu un ideoloģisku kontroli. Intersekcionalā feminisma teorijas pieeja identificēs dažādas apspiešanas formas, kuras tiek īstenotas Afganistānā, uzsverot, kā dzimumu diskriminācija tiek pastiprināta caur ekonomisko marginalizāciju un reliģiskās kontroles sistēmām.

Izpētes pakāpe: Sieviešu tiesību ierobežojumi Afganistānā Talibu režīma laikā, kas aptver laika periodu vēsturiskajā kontekstā no 1996.-2001. gadam, un no 2021. gada- pašlaik, ir dokumentēti gan akadēmiskajā literatūrā, gan starptautisko organizāciju ziņojumos. Šajos tekstos problēmsituācija ir skaidrota caur patriarhālām normām, sabiedriskās līdzdalības, izglītības un nodarbinātības prizmu. Šī darba izpētē Talibu režīma ietekmi uz sieviešu sociālo stāvokli analizēs dzimumu nevienlīdzību caur etnisko piederību, reliģiju, šķiru un ģeogrāfisko atrašanās vietu, ko var skaidrot caur interseksionālā feminisma teoriju, kas caur šīs teorijas prizmu ir maz pētīts.

Darba novitāte: Sasaucas ar izpētes pakāpi, bakalaura darbā analizēs Talibu režīma ietekmi uz sieviešu tiesībām caur interseksionālā feminisma teoriju, kas sniegs skatu uz dzimuma mijiedarbības paksi ar citiem identitātes faktoriem, analizējot dažādas apspiešanas formas, papildinot šos faktoros ar literatūru, ziņojumiem un plašu teorijas pārskatu autoritārā režīma kontekstā.

Pētījuma mērķis: Pētījuma mērķis ir izvērtēt Talibu režīma radītos sieviešu tiesību ierobežojumus Afganistānā, izmantojot interseksionālā feminisma perspektīvu, kas atklāj dzimumu nevienlīdzības mijiedarbību ar etnisko piederību, reliģiju, sociālo šķiru un ģeogrāfisko atrašanās vietu. Bakalaura darba autore par sieviešu tiesību ierobežojumiem Talibu režīmā, un to sasaisti ar dažādām apspiešanas formām.

Pētījuma uzdevumi: 1. Izpētīt Talibu režīma politiku, kas ierobežo sieviešu tiesības, balstoties uz ANO un NVO ziņojumiem. 2. Identificēt apspiešanas formas, kas skar dažādas sieviešu grupas Afganistānā. 3. Analizēt dzimumu nevienlīdzības mijiedarbību ar etnisko piederību, reliģiju, sociālo klasi un ģeogrāfisko atrašanās vietu, izmantojot interseksionālā feminisma perspektīvu.

Pētījuma objekts ir sieviešu tiesību stāvoklis Afganistānā Talibu režīma ietekmē.

Pētījuma priekšmets bakalaura darbā ir Talibu režīma radītie sieviešu tiesību ierobežojumi, kas izpaužas dzimumu nevienlīdzības mijiedarbībā ar etnisko piederību, reliģiju, sociālo šķiru un ģeogrāfisko atrašanās vietu, analizējot caur interseksionālā feminisma teorijas perspektīvu.

Bakalaura darba izvirzītais **pētījuma jautājums**- Kā Talibu režīma ieviestās politiskās un ideoloģiskās reformas nosaka sieviešu tiesību situāciju Afganistānā, ņemot vērā dzimumu nevienlīdzības mijiedarbību ar etnisko piederību, reliģiju, sociālo klasi un ģeogrāfisko atrašanās vietu?

Bakalaura darba **teorētiskajā daļā** tiek aprakstīta intersekcionalā feminisma teorija, caur kuras prizmu tiks skaidrota Talibu režīma ietekme uz sieviešu tiesībām Afganistānā. Teorētiskajā daļā tiks analizēti galvenie intersekcionalā feminisma teorijas koncepti. Kā stūrakmeņus problēmsituācijai uzskaitot-apspiešanas sistēma un identitātes faktoru mijiedarbība. Koncepti tiks aplūkoti saistoši ar sociālo šķiru, etnisko piederību, reliģiju, ģeogrāfisko atrašanās vietu.

Lai izstrādātu bakalaura **empīrisko daļu**, tiks analizēti Talibu ieviestie ierobežojumi un kādas tam ir sekas, gan ilgtermiņā, gan šī brīža situācijā. Tiks pētīti konkrētās politikas pasākumi, kas caurvij aizliegumus izglītībai, darba iespējām, publiskajai telpai. Analīze koncentrēsies uz pasākumu ietekmi uz dažādām sieviešu grupām, izceļot identitātes faktorus, kas ietekmē sabiedrības struktūru un dzimumu līdztiesību. Ar kvalitatīvās kontentanalīzes metodes palīdzību ievāktā informācija par darba tēmu un notiekošajiem procesiem, tiks analizēta un skaidrota caur feminisma teorijas skatupunktu. Kvalitatīvā kontentanalīze padziļināti ļaus izprast teksta materiālus, izceļot identitātes faktorus, naratīvas un kontekstu, kurš ir svarīgs fokusējoties uz režīma rīcībām un teorijas skaidrojumiem par notiekošo.

Talibu režīms un tā ieviestie politiskie procesi tiek plaši pētīti un analizēti. Šis Afganistānas politiskais virziens tiek gan starptautiski apspriests, gan ar dažādām politiskām iniciatīvu palīdzību, starptautisko organizāciju palīdzību, cilvēktiesību aizstāvju centieniem tiek mēģināts un virzīti politiski procesi, kas aizstāv cilvēktiesības un cenšas mainīt notiekošo. Šajā darbā šie politiskie procesi tiks skatīti caur feminisma teorijām, kas skaidros šos notikumus caur cilvēktiesību normu skatupunkta.

Pētnieciskā metode- bakalaura darbā tiks izmantota kvalitatīvā kontentanalīze kā pētnieciskā metode. Darbā tiks analizēti sekundāri dati, lai izpētītu un skaidrotu Talibu režīma ietekmi uz sieviešu tiesībām Afganistānā. Šī metode ietver starptautisko organizāciju- ANO, Human Rights Watch, Amnesty International, UNDP, UNESCO, UN Women ziņojumu, akadēmiskās literatūras un citu sekundāro avotu analīzi, kas dokumentē sieviešu tiesību ierobežojumus kopš Talibu atgriešanās pie varas 2021. gadā. Strukturējot ziņojumu datus tiks analizētas tādas tēmas kā izglītības ierobežojumi, ekonomiskā marginalizācija un publiskās telpas izolāciju. Ierobežojumus saistot ar intersekcionalā feminisma teorijas konceptiem, tas sniegs padziļinātāku ieskatu nevienlīdzības un varas attiecībās, kas veido Afganistānā dzīvojošo sieviešu ikdienas realitāti.

Pētījuma dizains- Pētījums tiks strukturēts kā kvalitatīvā gadījuma analīze, koncentrējoties uz Talibu režīma ietekmi uz sieviešu tiesībām Afganistānā pēc 2021. gada varas

pārņemšanas. Šis pētnieciskais ietvars ļaus veikt padziļinātāku analīzi par konkrētu sociālpolitisku situāciju, kura tiek veidota caur ideoloģiju un strukturālo nevienlīdzību. Gadījuma analīze šajā bakalaura darba izveidē ir svarīga, lai izprastu ne tikai represīvo politiku saturu, bet arī to daudzdimensionālo ietekmi uz sieviešu ikdienas dzīvi un tiesību realizāciju. Analīze caur ziņojumiem, tos skaidrojot ar interseksionalā feminisma teorijām, sniegs ieskatu kā Afganistānā īstenotās reformas mijiedarbojas ar dzimumu nevienlīdzību, etnisko piederību, reliģiju, sociālo klasi un ģeogrāfisko atrašanās vietu. Gadījuma analīze ļaus sistemātiski izpētīt Talibu politisko un ideoloģisko reformu specifiku, to ietekmi uz sieviešu grupām un to saistību ar identitātes faktoru mijiedarbību, tādējādi sniedzot visaptverošu atbildi uz pētījuma jautājumu.

Temata ierobežojumi- Pētījums ierobežojas ar Talibu režīma ietekmes analīzi par sieviešu tiesībām Afganistānā kopš 2021. gada varas pārņemšanas, izmantojot interseksionalā feminisma teorētisko ietvaru, lai izpētītu dzimumu nevienlīdzības mijiedarbību ar tādiem identitātes faktoriem kā kultūra, reliģiskā piederība un sociālais statuss, ietverot teorētisko bāzi, kura skaidros apspiešanas struktūru, un empīrisku starptautisko ziņojumu izpēti, kas ilustrē šos ierobežojumus praksē, bet neaplūkos citu valstu kontekstus, Talibu režīma politikas pirms 2021. gada vai sieviešu tiesību aspektus, kas nav tieši saistīti ar Talibu ideoloģisko un politisko kontroli.

2. Feminisma pieeja: Vēsturiskais konteksts un agrinās idejas

Feminisms ir gan sociālpolitiska ideoloģija, kas vērsta uz dzimumu līdztiesības veicināšanu, gan akadēmisks analītisks ietvars, kas pēta dzimumu nevienlīdzības cēloņus un sekas. Kā ideoloģija feminisms iestājas par praktiskām reformām, piemēram, balsstiesībām, darba un reprodūktīvajām tiesībām, savukārt teorijas izveide piedāvā analītiskus modeļus, kas skaidro sistēmisku apspiešanu, diskrimināciju ietverot liberālo, marksistisko, radikālo, postkoloniālo un interseksionālo feminisma virzienus. Šī dualitāte nodrošina iekļaujošu pieeju sociālo problēmu risināšanai, apvienojot praktiskas darbības un politisku rīcību ar teorētisku analīzi.

Feminisms kā viens no centrālajiem sociālajiem un akadēmiskajiem ietvariem, kas analizē un skaidro cilvēktiesības, dzimumu vienlīdzības jautājumus un sievietes apspiešanu, un kā sekmēt dzimumu līdztiesības veicināšanu sociālpolitiskajā kontekstā. Feminisma attīstību var ietvert vairākos feminisma viļņos, caur kuriem tiek skaidroti konkrēti notikumi, kas ietekmējuši un apspieduši konkrētu sabiedrības grupu. Katrs vilnis apvieno ideoloģiskas kustības, kas vērstas uz praktiskām reformām, un teorētiskus ietvarus, kas analizē apspiešanas cēloņus. Feminisms kā atbildes reakcija sociālpolitiskām realitātēm un izaicinājumiem, ar kuriem ir bijis jāsakaras vēsturiskā kontekstā. Feminisms ir vairāku ideju kopums, dažādu virzienu kopums, kas sevī iekļauj daudzveidīgas idejas, kuras ir virzītas uz vienlīdzības un iekļaušanas idejām.

“Feminismu”, kā terminu, pirmo reizi lietoja 19.gadsimta sākumā. Terminu “feminisms” radīja franču filozofs un sociālistisko ideju piekritējs Charles Fourier. Fourier idejas, lai gan ir ideoloģiskas, lika pamatus liberālā un sociālistiskā feminisma teorijām. Franču filozofs uzskatīja, ka sievietes tiesību jautājums- sievietes atbrīvošana ir saistīta ar sabiedrības kopīgo sociālo un ekonomisko pamatnosacījumu. C.Fourier ideālistisko, harmonisko pasauli aprakstīja ar ideju, ka tajā pastāv pilnīgi taisnīga sabiedrība, patiesa sociālā attīstība, bet šī realitāte būtu iespējama vienīgi tad, ja vīriešiem un sievietēm būtu vienlīdzīgas iespējas un tiesības. Fourier harmonijas stāvokli skaidro ar iespēju, kurā katrs indivīds spēj realizēt savas iespējas un talantus, no tā gūstot labumu. Šīs idejas un “ideālās” pasaules redzējums 19.gadsimtam bija

diezgan progresīvs un revolucionārs, jo esošo sistēmu viņš dēvēja par “civilizācijas haosu”, kritizējot kapitālismu un patriarhālo modeli.^{1, 2}

Fourier skaidrie uzskati par sieviešu tiesībām un viņu atbrīvošana, kā konkrēts pamatnosacījums, lai tiktu vecināts sabiedrības progress un attīstība kopumā. Lai gan C. Fourier darbos vārds “feminisms”, kā termins nav ticis izmantots, bet interpretācija un teksta būtība skaidri atbilda vēlāk definētājam terminam “feminisms”. “Sieviešu privilēģiju paplašināšana ir vispārējs princips visai sabiedrības attīstībai.”³ Uzskati par sieviešu tiesību paplašināšanu un nodrošināšanu bija balstīti sabiedrības pārveidošanā, lai sistemātiski spētu izmainīt iesakņojušos un vēsturiski veidojušos konstruktus.

Feminisms, jau no tā pirmsākumiem nav bijis viennozīmīgs, ar konkrētām ideju robežām, jo to skaidro daudzveidīgas pieredzes un ideju kopums. Tieši šī daudzveidība piedāvā iekļaujošu skatījumu uz dažādām problēmām, un piedāvā daudzpusīgākus risinājumus. Izprotot feminisma daudzšķautnainumu ir skaidrs, ka nav viena “pareiza” feminisma teorētiskā ietvara, bet gan vairāki feminismi, kuri katrs piedāvā konkrētu aspektu skatupunktu. Laika gaitā feminisms ir attīstījies un kļuvis iekļaujošāks, kas ir atsaucīgāks pret dažādām pieredzēm, dažādām problēmām, vajadzībām, kas, protams, piedāvā arī plašāku izpratni un uzlabojumus, lai nonāktu pie atbildēm un atbalstu. Šī attīstība ir bijusi cieši saistīta ar sociālpolitiskajām izmaiņām, piemēram, balsstiesību kustībām, darba tiesību reformām un globālajām cīņām, kas atklāja nepieciešamību ņemt vērā ne tikai dzimumu, bet arī citas identitātes šķautnes, kas paplašināja jau iepriekš zināmo un politiski ieviesto.

Feminisma teorijas pievērš uzmanību dzimumu nevienlīdzībai, kas ir galvenais problēmas kodols, kas koncentrējas uz sieviešu pieredzēm. Bet pārsvarā šīs pieredzes attiecās uz baltajām, vidusšķiras sievietēm, un, lai iekļautu pēc iespējas plašākas sieviešu marginalizētās grupas ir nepieciešams pievērst uzmanību sarežģītākām nevienlīdzības grupām, ar kurām sievietēm ir jāsaskaras. Pēc plašāku apspiešanas normu laušanas tika radīts interseksionālais feminisms, kas piedāvāja analītisku ietvaru, kas sniedza ieskatu kā izprast apspiešanas sistēmas mijiedarbību, kas veido diskrimināciju un atšķirīgās apspiešanas pieredzes.

Caur feminisma kustību un teorijas darbiem, kas cīnījās par melnādaino sieviešu tiesībām un izcēla apspiešanas faktorus, tika veidoti jauni feminisma virzieni, kuri attīstības laikā, un

¹ Fourier, C. (1841). “*Théorie des quatre mouvements et des destinées générales.*” Paris: Librairie Sociétaire
Izgūts no : <https://archive.org/details/thoriesdesquatre00fourgoog/page/6/mode/1up>

² Goldstein, L. (1982). “*Fourier and the Origins of Feminism.*” *International Socialism*, 45–62.lpp.

³ Fourier, C. (1808) “*The Theory of the Four Movements*”, Izgūts no :
<https://archive.org/details/TheTheoryOfTheFourMovementsByCharlesFourier>

teorētiskiem pārņemot idejas vienam no otra, veidojās iekļaujošāki. Caur dažādu aktīvistu un teorētiku darbiem ir meklējams intersekcionālā feminisma sākums.⁴

Kā vienu no pirmajām intersekcionālā feminisma aizstāvēm var minēt Sojourner Truth, kura bija abolicioniste un sludināja brīvību un neatkarību, analizējot dzimumu un etnisko piederību un kā šie faktori korelēnot savā starpā veicina apspiešanu. Sojourner kā tiesību aktīviste prioritāro uzmanību aicināja pievērts melnādaino sieviešu pieredzēm, kuras sevī ietver gan seksismu, gan rasismu, kas līdz tam kā apkopots faktors netika apspriests. Truth uzsvēra, ka viņas kā melnādainās sievietes pieredze neatbilst balto sieviešu naratīviem par sievišķību, kas dominēja tā laika feministiskajās diskusijās. Tieši šie uzskati un ideju ietvars bija tas, kas lika pamatus par dažādu identitātes faktoru krustošanos. Viņas aktīvisms, kas apvienoja cīņu pret verdzību un sieviešu tiesībām, bija sākuma posms galvenajiem stūrakmeņiem, kas vēlāk ļāva izveidot feminisma virzienu, ko mūsdienās definējam kā intersekcionālo feminismu.^{5,6}

⁴ K.Kerolīna (2023). "Intersekcionalitātes izpratne un tās ietekme uz veselības aprūpi" CoAccess. Izgūts no: <https://www.coaccess.com/lv/blog/intersectionality2/> Skatīts: 18.04.2025.

⁵ Truth, S. (1851). "*Ain't I a woman?*" [Runas teksts]. Women's Rights Convention, Akron, OH, United States. Izgūts no <https://sourcebooks.fordham.edu/mod/sojtruth-woman.asp> Skatīts: 20.04.2025.

⁶ Painter, N. I. (1996). "Sojourner Truth: A life, a symbol." W.W. Norton & Company Izgūts no : <https://archive.org/details/sojournertruthli00pain/mode/1up>

3. Intersekcjonālais feminisms: Identitāšu krustošanās analīze

Kimberlé Crenshaw ar teorijas analīzi veiksmīgi pētīja dažādus pārklāšanās aspektus, un 1989.gadā tiesību zinātniece un tiesību aktīviste aprakstīja un aktualizēja, kur identitātes kategorijas neizslēdza vienu no otras, bet tās analizēja mijiedarbojoties vienai ar otru, kas sniedz ieskatu kā specifiskas nevienlīdzības formas pārklājoties viena ar otru rada diskrimināciju. “Crenshaw sāka ar melnādainajām sievietēm, kuru apspiešanu nevarēja aptvert tikai ar terminiem “rasisms” vai “seksisms”, ja tie tika formulēti kā vai nu, vai..”⁷ Identitāšu krustošanās pētniece Crenshaw norāda, ka apspiešanas sistēmas nedarbojas neatkarīgi, tām ir jāpastiprina viena otru, radot daudz sarežģītākus un plašāku neiekļaušanas telpu. Faktoru krustošanās izpaužas dažādās sfērās- darba tirgū, juridiskajā sistēmā, veselības aprūpē un vardarbības pieredzēs, kur sievietes bieži tiek marginalizētas. Crenshaw neatbalsta “viens ass analīzi”, kuras laikā tiek izdzēsta daļa no sieviešu pieredzes, jo tās neatbilst konkrētam vai dominējošajam naratīvam, izvēloties vienu apspiešanas faktoru.⁸ Intersekcionalitāte kā teorija atšķiras no ideoloģiskām kustībām, jo tā piedāvā metodoloģisku pieeju, kas izmanto strukturālo analīzi, lai atklātu, kā dažādas apspiešanas sistēmas mijiedarbojas, veidojot unikālas diskriminācijas formas.

“K.Crenshaw izvērta ideju, aplūkojot feministiskās un antirasistiskās analīzes trūkumus attiecībā uz miesas bojājumu un izvarošanu, kad runa ir par krāsaino sieviešu pieredzi. Crenshaw raksta, ka sievietes no daudzām imigrantu kopienām ir neaizsargātas pret vardarbību ne tikai tāpēc, ka viņas ir sievietes, kurām ir atšķirīgas ādas krāsas vai trūcīgāki dzīves apstākļi. Viņa īpaši pievēršas likumu aizspriedumiem attiecībā uz vardarbību pret sievietēm un imigrācijas likumiem: Starpnozaru subordinācija nav jārada apzināti; patiesībā tā bieži vien ir sekas tam, ka tiek uzlikts viens slogs, kas mijiedarbojas ar jau iepriekš pastāvošo neaizsargātību, radot vēl vienu nepilnvaru dimensiju.”⁹

⁷ JstorDaily (2020) “*Kimberlé Crenshaw’s intersectional feminism.*” JSTOR Daily Izgūts no : <https://daily.jstor.org/kimberle-crenshaws-intersectional-feminism/>. Skatīts: 22.04.2025.

⁸ Crenshaw, K. (1989). “*Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics.*” University of Chicago Legal Forum (139.-167.lpp) Izgūts no: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=uclf>

⁹ JstorDaily (2020) “*Kimberlé Crenshaw’s intersectional feminism.*” Izgūts no : <https://daily.jstor.org/kimberle-crenshaws-intersectional-feminism/> JSTOR Daily. Skatīts: 22.04.2025.

“Intersekcionalitāte mums atgādina, ka auglīgās diskusijās par diskrimināciju un taisnīgumu ir jāņem vērā, kā šīs dažādās kategorijas ietekmē viena otru un ar tām saistītās varas attiecības. Tas nenozīmē, ka pētniecībā un politikā nevar koncentrēties galvenokārt uz vienu sociālo kategoriju, piemēram, rasi, dzimumu vai sociālo šķiru. Taču tas nozīmē, ka mēs nevaram un nedrīkstam izprast šīs kategorijas izolēti viena no otras.”¹⁰

¹⁰ Phoenix Ann (2024). “*What is intersectionality and why does it make feminism more effective.*” University College London Izgūts no: <https://www.ucl.ac.uk/news/2024/mar/opinion-what-intersectionality-and-why-does-it-make-feminism-more-effective> Skatīts: 5.05.2025.

4. Intersekcionalā feminisma teorija

Intersekcionalais feminisms atzīst, ka sabiedrība ir komplekss indivīdu kopums, ko veido sociālo kategoriju mijiedarbība, un šī mijiedarbība veido konkrētas sabiedrības grupas. Tas paskaidro intersekcionalā feminisma galveno ideju, ka sociālo kategoriju kopums- dzimums, sociālā šķira, seksualitāte, rase, ir konkrēta identitātes daļa, pēc kuras mijiedarbības savā starpā veidojas sabiedrības kopums ar noteiktām pieredzēm, nostājām, morāles vērtībām un ticību. Galvenais šo uzskaitīto sociālo iezīmju faktors ir tas, ka tie mijiedarbojas viens ar otru, tie ir saistoši un nav savā starpā neatkarīgi, radot pieredzes un iespējamās nevienlīdzības formas.¹¹

Intersekcionalais feminisms radās kā atbilde uz ierobežojumiem, ar kuriem saskārās tradicionālā feminisma aizstāvji. Tradicionālā feminisma virzieni fokusējās uz dzimumu kā vienīgo diskriminācijas dimensiju, kas citas identitātes šķautnes neiekļāva kā vienlīdzības risināšanas prioritātes, un cilvēki, kuri saskārās ar diskrimināciju no vairākiem virzieniem un identitātes formām nevarēja identificēties, kā tikai viena virziena ierobežoti.

“Amerikāņu pilsonisko tiesību aktīvistē un pētniece Kimberlé Crenshaw pirmo reizi 1989. gadā savā darbā ieviesa terminu “intersekcionalitāte” (intersectionality). Viņa apgalvoja, ka koncentrēšanās tikai uz vienu apspiestības veidu, piemēram, dzimumu vai rasi, nostiprina diskrimināciju pret melnādainajām sievietēm, kuras vienlaikus ir pakļautas gan rasismam, gan seksismam.”¹² Intersekcionalā feminisma teorētiskais ietvars, kā to definējusi Kimberle Crenshaw, piedāvā izpratni, lai varētu veiksmīgi analizēt dzimumu nevienlīdzību, kas ir daļa no kompleksām savstarpēji saistītām varas attiecībām dažādos līmeņos. Šajās attiecībās mijiedarbojas dažādi identitātes faktori, kuri ietekmē diskriminācijas līmeni. Šī pieeja, faktoros analizējot mijiedarbībā, paplašina analīzes iespējas. Šis paplašinājums teorētiskajā ietvarā ļauj izgaismot, kā ekonomiskie un globālā rīcībpolitika ietekmē marginalizētas sabiedrības grupas.

Darbā, kurā K.Crenshaw analizēja melnādaino sieviešu diskrimināciju ASV tiesu sistēmā, tiek akcentēts, cik svarīgi ir iekļaut plašus diskriminācijas un apspiešanas viedus, lai izprastu patieso nevienlīdzības faktoru mijiedarbību saikni. Pētniece savā darbā izmantoja metaforu par

¹¹ Phoenix Ann (2024). “*What is intersectionality and why does it make feminism more effective.*” University College London Izgūts no: <https://www.ucl.ac.uk/news/2024/mar/opinion-what-intersectionality-and-why-does-it-make-feminism-more-effective> Skatīts: 15.05..2025.

¹² Turpat.

krustojumiem, kas ilustrē dažādu identitātes faktoru pārklāšanos, kas rada pieredzes ar kurām konkrētā sabiedrības grupa saskaras.¹³

Lai sekmīgi izveidotos intersekcionalā feminisma virziens, svarīga loma bija melnādaino feministu kolektīvam, kuras kopš 1974.gada iesaistījās politikas definēšanā un precizēšanā. “Mēs aktīvi cīnāmies pret rasu, seksuālo, heteroseksuālo un šķiru apspiestību, un par savu īpašo uzdevumu uzskatām integrētas analīzes un prakses izstrādi, pamatojoties uz to, ka galvenās apspiestības sistēmas ir savstarpēji saistītas. Šo apspiešanas sistēmu sintēze rada mūsu dzīves apstākļus.”¹⁴

Šis kolektīvs publicēja manifestu, kurā tika skaidrots kā stratēģiskas alianses spētu cīnīties pret rasismu, seksismu un homofobiju. Manifests kā svarīgs pagrieziena punkts, kas formatēja feministisko domu vēl plašāk un iekļaujošāk. Šis manifests skaidri formulēja nepieciešamību pēc vairāku identitātes faktoru mijiedarbības skaidrojuma. Kolektīvs kritizēja tradicionālo feminismu kā “baltā” feminisma centralizēšanu, kas nozīmēja, ka tika aizstāvētas pārsvarā vidusšķiru sieviešu problēmas, ignorējot plašāka spektra nevienlīdzības normas. Solidaritātes galvenais iemesls, melnādaino feminisma kolektīvam, bija sieviešu pieredze, kura iepriekš tika reducēta vienīgi to analizējot un saskatot caur dzimumu vai rasi, bet caur manifestu tika papildināts, ka šie aspekti var būt savā veidā pārklājoši. Identitāte pārklājas ar sociālo varu attiecībām, kas skaidro, ka identitāte nav vienīgais faktors, kas spēj ietekmēt apspiešanas spēku. Lai grupas savā starpā spētu sadarboties tika veidotas stratēģiskas alianses, kas savā starpā pretotos pret konkrētu apspiešanas virzienu. Aicinājums sadarboties un veidot krustpunktu izpratni, lai politiskā cīņā sekmētu rīcības spējas. Aicinājums sadarbībai ar melnādainajiem vīriešiem, lai izrādītu pretošanās spēku pret rasismu, lesbietēm, lai norādītu uz pretošanos pret homofobiju, baltajām sievietēm, lai sekmētu pretošanos seksismam, šie sadarbības krustpunkti ļautu veidot plašāku izpratni un ieviest rezultātus. Solidaritātes ideja balstās uz atziņu, ka neviena apspiešanas forma nav pilnībā iespējama realizēties, ja tā ir izolēta. Pretestības virzieni var veiksmīgi tikt radīti, ja tiek atzītas identitātes šķautnes, un savstarpējās grupās dalās ar savu pieredzi, un notiek konkrēto aspektu, apspiešanas procesu analīze. Kā piemēru par identitātes faktoru pārklāšanos var minēt, ka melnādaino sieviešu cīņa pret rasismu nav iespējams risināt ignorējot seksismu, kas pastāvēja arī melnādaino kopienās, kā arī cīņā pret seksismu nevar ignorēt rasisma ideoloģiju, tā rasisma problēmās un saskares punktus

¹³ Crenshaw Kimberle (2020) “*Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color*” JSTOR Daily Izgūts no: <https://daily.jstor.org/kimberle-crenshaws-intersectional-feminism/> Skatīts: 20.04.2025.

¹⁴Eisenstein Zillah (1978) “*The Combahee River Collective Statement*,” University of Pennsylvania. Izgūts no: https://americanstudies.yale.edu/sites/default/files/files/Keyword%20Coalition_Readings.pdf

pārklājas, un izraisa ne tikai vienas problēmsituācijas cīņu. Combahee River Collective idejas ietekmēja intersekcionalā feminisma virziena attīstību. Šīs idejas un prakses virziens lika pamatus idejai par feminisma virzienu- intersekcionalisms, jeb “šķērsgriezuma feminisms”, kas pastiprināja sociālās varas attiecību spēku, veidoja feminismu iekļaujošāku.¹⁵ Combahee River Collective organizācija izveidoja vienu no pirmajiem dokumentiem, kurā skaidri izteica intersekcionalā feminisma nepieciešamību, lai liktu sabiedrībai izprast vajadzību pēc saistības seksismam ar citām strukturālām dzīves daļām, kas spētu mainīt uztveri, ka nav viena avota caur kuru definēt diskriminācijas cēloni.¹⁶

Intersekcionalais feminisms ir cēlies no melnādaino kopienas, kura izveidoja savu feministisko kustību, kura iestājās par melnādaino sieviešu iespējām, jo pēc viņu novērojumiem melnādainās sievietes saskārās ar rasismu no “baltās” sabiedrības, seksismu no vīriešiem un viņām bija ierobežotas iespējas uzlabot savu ekonomisko stāvokli. Šīs sievietes deva lielu ieguldījumu, lai izveidotu intersekcionalo feminismu, un izpratni par “šķērsgriezuma” faktoru mijiedarbību. Šī izpratne padarīja feminismu iekļaujošāku un plašāku pieredžu pieņemošāku. Manifests kritizēja esošās varas struktūras un politiskas veidošanu, feministu organizācija organizēja kopienas pasākumus, protestus un apmācības, lai samazinātu un nākotnē novērstu pilnībā vardarbību, ekonomisko nevienlīdzību un diskrimināciju.¹⁷ Šī kustība, gan teorijas bāzē deva lielu ieguldījumu, gan praktiskās politiskās kustībās, kā piemēru var minēt 2013. gada dibināto kustību- Black Lives Matter, kuras vadītāja atsaucās uz Combahee River Collective organizāciju, kā pirmatnējās idejas izveidotāju. Šis feminisma virziens iekļāva plaša spektra problēmas, ar kurām saskaras sievietes, un tās izprotot plašāk un pēc dažādu pieredžu stāstiem ir iespēja meklēt risinājumus lai problēmas spētu risināt jau plašākā sabiedrībā, un katrs spētu saskatīt savu cīņu.¹⁸

Intersekcionalā feminisma sākuma kā vienu no spilgtākajiem piemēriem var minēt Kimberlé Crenshaw analīzi tiesas prāvā *DeGraffenreid v. General Motors*. Šis piemērs ir veidojies no tiesas prāvas, kurā melnādainu sieviešu kompānija apsūdzēja General Motors uzņēmumu diskriminācijā. Diskriminācija izpaudās, jo uzņēmums regulāri atlaida melnādainas

¹⁵ Phoenix Ann (2024). “*What is intersectionality and why does it make feminism more effective.*” University College London Izgūts no: <https://www.ucl.ac.uk/news/2024/mar/opinion-what-intersectionality-and-why-does-it-make-feminism-more-effective> Skatīts: 20.05.2025.

¹⁶ Combahee River Collective. (1977). “*A Black feminist statement.*” Boston, Massachusetts (269.-277.lpp) Izgūts no: <https://careprogram.ucla.edu/education/readings/Combahee1977> Skatīts:22.05.2025.

¹⁷ Crenshaw, K. (1989). “*Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics.*” University of Chicago Legal Forum (139–167.lpp.) Izgūts no: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=uclf>

¹⁸ Garza, A. (2014). “*A herstory of the #BlackLivesMatter movement.*” Feminist Wire. Izgūts no: <https://thefeministwire.com/2014/10/blacklivesmatter-2/> Skatīts:22.05.2025

sievietes, un tomēr saglabājot stabilu darba vietu, un piedāvājot jaunas vietas baltādainajām sievietēm un melnādainajiem vīriešiem. “Tiesa atzīmē, ka prasītāji nav minējuši nevienu lēmumu, kurā būtu noteikts, ka melnādainas sievietes ir īpaša klase, kas jāaizsargā no diskriminācijas. Palātas veiktajā izpētē nav atklāts neviens šāds lēmums.”¹⁹ Tiesa kā galveno argumentu, lai pretotos izteiktajām apsūdzībām izteica, ka diskrimināciju var skaidrot tikai caur vienas kategorijas pierādīšanu, šajā tiesas prāvā tā būtu izvēle starp rasi vai dzimumu, nepieņemot abu kategoriju mijiedarbību, un aizstāvību, izprotot abu identitātes faktoru diskrimināciju. Šī tiesas prāvas analīze veiksmīgi parādīja kā nepieciešams analizēt mijiedarbību krustpunktu rezultātu, kas iedvesmoja Crenshaw ieviest terminu “intersekcionalitāte”.²⁰

4.1. Intersekcionalā feminisma pielietojums starptautisko attiecību pētniecībā

Intersekcionalais feminisms sniedz būtisku pieeju analīzei ne tikai dzimumu studijās, vai sociālo jautājumu risināšanā, bet arī izprotot starptautisko attiecību teoriju un praksi. Atšķirībā no tradicionālajām metodēm un pētījumiem, kas koncentrējas tikai uz vienu diskriminācijas faktoru, intersekcionalā pieeja izmanto metodes, kas ļauj analīzei atklāt dažādākas apspiešanas formu krustošanos, kas ietekmē indivīdu un grupu pieredzi. Šāda pieeja ir īpaši nozīmīga, lai sekmīgi varētu analizēt starptautiskās attiecības, kas ietekmē varas struktūras, un tādējādi ietekmē nevienlīdzības dinamiku. Intersekcionalā feminisma idejas piedāvā jaunu perspektīvu globālo nevienlīdzību un varas struktūru analīzei, izgaismojot kā indivīdu un grupu varas pozīcijas spēj ietekmēt starptautisko sistēmu.

Feministiskās starptautisko attiecību teorijas piedāvā perspektīvu, kas uzsver dzimumu nevienlīdzību, kas ir vērsta uz globālo politiku uzsverot dzimumu nevienlīdzību, kā galveno faktoru starptautiskajās attiecībās, tostarp konfliktos, attīstībā un drošībā.²¹ Atšķirībā no tradicionālajām starptautisko attiecību teorijām- reālisma vai liberālisma, kas koncentrējas uz valstu varu un ekonomiskajām interesēm. Starptautiskās attiecības tiek skaidrotas caur feministisku pieeju, kas izceļ sociālās struktūras, kas uztur dzimumu hierarhijas, un to ietekmi

¹⁹DeGraffenreid v. General Motors Assembly Division, 413 F. Supp. 142 (E.D. Mo. 1976). Izgūts no: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/413/142/1660699/> Skatīts:22.05.2025

²⁰ Crenshaw, K. (1989). “*Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics.*” University of Chicago Legal Forum (139–167.lpp.) Izgūts no: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=ucf>

²¹ Tickner, J. A. (1992). “*Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security.*” New York: Columbia University Press. 10-15.lpp

uz globālām politiskām dinamikām. Feministiskās teorijas nepiekrīt idejai par dzimumneitrālu starptautisko attiecību politiku. Feministiskā pieeja uzsver, ka patriarhālās normas veido valstu politikas veidošanu, starptautiskās institūcijas un globālās varas attiecības. Dzimumu analīze ir svarīgs aspekts starptautisko attiecību pētniecībā. Feministiskās starptautisko attiecību teorijas pamatprincipi balstās uz ideju, ka dzimums ir sociāli konstruēta kategorija, kas strukturē varas pozīcijas gan šaurākā, gan globālā mērogā. Feministiskās starptautisko attiecību teorijas pēta kā dzimumu nevienlīdzība spēj ietekmēt starptautisko politiku, kas ietekmē procesus militārajā sfērā, ekonomiskajā attīstībā un drošības politikas jautājumos.

Reālists analizē un skaidro valstu varu attiecības savā starpā kā vienu faktoru attiecības, un to saiti ar drošības konceptu, ignorējot dzimumu kā vienu no analīzes kategorijām.²² Savukārt liberālists analizē starptautisko institūciju lomu ar tā sadarbības iespējām. Liberālais skatījums koncentrējas uz politisko un ekonomisko sadarbību starp valstīm.²³ Intersekcionālais feminisms kritizē šādu pieeju, kura izslēdz dzimumu nevienlīdzību kā strukturālu problēmu. Feministiskās starptautisko attiecību pieejas, kuras papildina intersekcionālo feminismu ar ietvaru seksisma analīzei, paplašinot tradicionālās drošības koncepcijas. Tickner pieeja, kas paplašina intersekcionālās teorijas pieeju, lai tā būtu skaidrojama starptautisko attiecību kontekstā, papildina jau zināmo attiecību mijiedarbību ar sievietes pieredzēm, atdzīstot dzimumu kā strukturālu varas attiecību elementu.²⁴

Lai veiksmīgi izprastu starptautisko attiecību modeli un pieeju, var izmantot Cynthia Enloe un J. Ann Tickner darbus, kas skaidri iezīmē konceptuālos rīkus, kas parāda identitātes faktoru mijiedarbību ar starptautiskajām attiecībām. Enloe izstrādātais koncepts par “dzimumu varu”, kas analizē patriarhālās normas un to mijiedarbību ar citiem sociālajiem sadalījumiem, kas norāda uz sievietes lomu starptautisko attiecību tīklā un ikdienas praksē. Un šo konceptu sasitot ar Tickner cilvēkdrošības ietvaru, kas skaidro vardarbību pret sievietēm, ekonomisko nestabilitāti un politisko izslēgšanu. Šie drošības aspekti kā svarīga mūsdienas drošības izpratnes sastāvdaļa. Izvēlētie Cynthia Enloe un J. Ann Tickner darbi veido saliedētu intersekcionālo pieeju, kas skaidro dzimumu nevienlīdzību globālajā kontekstā, izprotot mijiedarbības starp dažādām apspiešanas formām un starptautiskās politikas praksēm.

²² Morgenthau, H. (1948). *“Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace”* The University of Chicago Izgūts no:

9[http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20\(selected%20chapters\).pdf](http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20(selected%20chapters).pdf) Skatīts: 22.05.2025

²³ Keohane, R. O. (1984). *“After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy”*, Princeton University Press

²⁴ Tickner, J. A. (1992). *“Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security”*. New York: Columbia University Press. 10.-15.lpp.

Lai skaidrotu dzimumu nevienlīdzību globālā kontekstā, tas jāanalizē caur mijiedarbību ar vietējām patriarhālajām struktūrām- reliģiju, etnisko piederību, sociālo šķiru un ģeogrāfisko atrašanās vietu. Akadēmiķe Ticknere kritizē tradicionālo starptautisko attiecību nozares uzbūvi, kas marginalizē sievietes pieredzi, norādot: “Tradicionāli sievietēm piedēvētās lomas-reprodukcijā, mājāsaimniecībā un pat ekonomikā- parasti tiek uzskatītas par nebūtiskām tradicionālajā nozares uzbūvē. Sievietes pieredzes ignorēšana veicina ne tikai viņu atstumtību, bet arī pašatļaušanas procesu, kura rezultātā gan ārpolitikas pasaulē, gan starptautisko attiecību akadēmiskajā jomā pārsvarā ir vīrieši. Šis atlas process sākas ar to, kā mūs māca domāt par pasaules politiku, ja sievietes pieredze tiktu iekļauta, būtu radikāli jādefinē šī joma”²⁵ Šāda kritika uzsvēr nepieciešamību pārdefinēt un dziļāk skaidrot starptautisko attiecību pētniecību, iekļaujot sievietes perspektīvas un atzīstot dzimumu lomas. Cynthia Enloe un J. Ann Tickner darbi veiksmīgi paplašina interseksionalā feminisma analīzi to skaidrojot plašākā starptautisko varas attiecību kontekstā.

Cynthia Enloe darbs ir izvēlēts, jo “dzimumu varas” koncepts piedāvā praktisku ietvaru, lai analizētu patriarhālo normu mijiedarbību ar citiem apspiešanas faktoriem, piemēram, koloniālismu, militarizāciju un kapitālismu, kas ir būtiski interseksionalā feminisma kontekstā. Enloe “dzimumu vara” tieši sasauca ar Kimberlé Crenshaw interseksionalitātes teoriju, kas uzsvēr, ka diskriminācija nav reducējama uz vienu identitātes dimensiju, bet tā izriet no vairāku identitāšu mijiedarbības. Saskaņā ar Cynthia H. Enloe feministisko pieeju starptautiskajai politikai, lai tā iegūtu “noderīgu jēgu”, ir jāanalizē sievietes pieredze sfērās, kas parasti netiek uzskatītas par politiskām, piemēram, diplomātisko laulāto, sekretāru un mājkalpotāju ikdienas darbība. Šāda pieeja atklāj varas struktūras un to mērķus, izvairoties no ilūzijas, kas pieņem vienlīdzīgu hierarhiju.²⁶

Cynthia Enloe darbs “*Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*” sniedz feministisku skatījumu uz starptautiskajām attiecībām, uzsvērot, ka globālā politika nav dzimumneitrāla, bet tā sastāv no patriarhālām normām. Šīs normas ir vērstas, lai marginalizētu sievietes pieredzi un tām bez iespējām tiek piešķirta sociālā loma. Cynthia Enloe “dzimumu varas” koncepts ir būtisks interseksionalā feminisma kontekstā, tas skaidro, kā dzimumu normas, mijiedarbojoties ar etnisko piederību, ģeogrāfisko atrašanās vietu un reliģiju veido globālās varas attiecības, kas paplašina ietvaru analīzei par interseksionalitāti starptautisko attiecību pētniecībā. Šī pieeja paplašina Kimberlé Crenshaw izstrādāto

²⁵ Turpat.

²⁶ Enloe, C.H. (2014) *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. 2nd ed. Berkeley: University of California Press. Izgūts no: <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/Enloe-Bananas-Beaches-and-Bases-Ch.1.pdf> Skatīts: 22.05.2025.

intersekcionalitātes jēdzienu, kas piedāvā analītisku ietvaru, lai izprastu nevienlīdzības struktūras starptautisko attiecību pētniecībā. Šādu perspektīvu integrācija nodrošina iekļaujošāku teorijas izpēti un vairāku faktoru analīzi, kas veido politiskās struktūras.

Cynthia Enloe raksta: “Dzimums ir sociāli konstruētu attiecību kopums, kas tiek radīts un reproducēts ar cilvēku rīcību, un tas nosaka to, kā vara darbojas starptautiskajā politikā”.²⁷ Savā darbā Enloe apraksta ideju par jēdzienu “dzimumu vara”, kas skaidro kā dzimumu normas mijiedarbojoties ar patriarhālo struktūru un veido varas attiecības. “Dzimumu vara” attiecas uz varas attiecībām sabiedrībā, tostarp starptautiskajā politikā. Šī perspektīva iezīmē, ka dzimumu vara nav statiska, bet gan dinamiska, un tā izpaužas caur ikdienas praksēm, kā piemērus var minēt- darba dalījumu, kultūras normas un politiskās struktūras. Šie dzimumu aspekti skaidri atklāj strukturāli iesakņotu dzimumu diskrimināciju, kas izriet no institucionāli un sociāli nostiprinātām normām. Sieviešu pārorientēšana uz privāto telpu, kalpo kā kontroles mehānisms, kas ierobežo viņu sabiedrisko līdzdalību, reducējot viņu lomas uz mājsaimniecības darbu veikšanu. Šī struktūra nostiprina vīriešu dominanci politikas, ekonomikas un sociālu jautājumu pieņemšanā.²⁸

Enloe teorijas perspektīva izceļ intersekcionalitātes nozīmi, jo tas skaidro, ka dzimumu vara savā būtībā mijiedarbojas ar globālajām struktūrām, kā piemērus minot- koloniālismu, militarizāciju un kapitālismu. Šīs pieredzes iekš lokālas un globālas varas dinamikas izgaismo sieviešu pieredzes. Enloe savā darbā “*Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*” apraksta ideju, ka pat šķietami ikdienišķas starptautiskās politikas telpas, piemēram, pludmales, militārās bāzes un viesnīcas, ir piesātinātas ar dzimumu attiecībām, kas uztur un nostiprina nevienlīdzīgas varas struktūras.²⁹ Šis skaidri norāda uz apgalvojumu, ka globālā politika un ikdienas realitāte ietekmē sievietes no marginalizētām grupām, un ikdienišķas saskarsmes ir dziļi disproporcionāli dzimumu attiecību jautājumos.

Enloe nodaļā “Base Women” raksta: “Militārās bāzes rada vietējās ekonomikas, kas ir atkarīgas no sieviešu darba- tīrīšanas, ēdināšanas, izklaides, bet šīs sievietes tiek padarītas neredzamas starptautiskajā politikā.” Šis norāda, kā ekonomiski atkarīgajās valstīs veidotās militārās bāzes kļūst par intersekcionalas nevienlīdzības centriem, kur dzimumu diskriminācija mijiedarbojas ar rasismu, ekonomisko un ģeopolitisko pakļautību. Kā piemēru Enloe darbā min sievietes, kas dzīvo netālu no militārajām bāzēm, kuras tiek iesaistītas nepietiekami apmaksātos

²⁷ Enloe, C. (2000). “*Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*” (2. izd.). University of California Press. Izgūts no : <https://ebookcentral-proquest-com.datubazes.lanet.lv/lib/lulv/reader.action?docID=1687669&c=RVBVQg&ppg=1>

²⁸ Turpat.

²⁹ Turpat. 109.-130.lpp.

darbos- veļas mazgāšanā, telpu uzkopšanā vai ēdināšanas pakalpojumos. Enloe norāda: “Bāzu tuvumā sievietes, īpaši no etniskajām minoritātēm, tiek uzskatītas par resursu, kas pieejams militārajai infrastruktūrai, un viņu ekspluatācija tiek uzverta kā pašsaprotama.” Šādi apliecinājumi atspoguļo koloniālās varas dinamiku, jo bāzes nereti tiek izvietotas bijušajās kolonijās vai ekonomiski atkarīgās valstīs, kur vietējās sievietes saskaras ar īpašu diskriminācijas līmeni, kas pastiprina sieviešu atkarību no varas pozīcijas un uztur sievietes kā neaizsargātās grupu pārstāves.³⁰

C. Enloe savā darbā analizēja ne tikai militāro industriju, bet arī tūrisma. Tūrisms bieži tiek vērsts kā instruments ekonomiskajai attīstībai, kam zem ekonomiskajiem labumiem ir dzimumu, rases un sociālo šķiru nevienlīdzības. Cynthia Enloe savā darba nodaļā “On the Beach: Sexism and Tourism” norāda, ka tūrisms sevi iekļauj dzimuma un rasu stereotipus, kuros sievietes tiek atspoguļotas konkrētos stereotipos. Šis norāda uz sieviešu objektivēšanu, kas īpaši skar sievietes, kuras pieder pie konkrētām etniskajām minoritātēm vai ekonomiski marginalizētām grupām, jo tās strādā nepietiekami atmaksātu darbu un ieņem nenodrošinātus amatus tūrisma nozarē, kā piemēri tika minēti viesnīcu apkalpošana, vai arī tiek pakļautas seksuālas ekspluatācijas riskiem. Šī tūrisma industrija atspoguļo koloniālās varas mantojumu, kas ir veidots, lai varas pozīcijā esošie spētu sev iegūt pēc iespējas vairāk ekonomisko labumu.³¹ Šī analīze sniedz skaidrāku ieskatu un teorijas pamatu, lai analizētu sieviešu diskrimināciju globālās politikas kontekstā. Mijiedarbojoties ģeopolitiskajai un ekonomiskajai nevienlīdzībai, kas pastiprina dzimumu diskrimināciju.

Balstoties uz Enloe analīzi, J. Ann Tickner darbs “*Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*” piedāvā papildu perspektīvu, un skaidro kā dzimums ir analītiska kategorija, kas ir svarīgs aspekts, lai analizētu starptautiskās attiecības teoriju. Abas teorētiskās piedāvā papildinošu ietvaru, lai analizētu intersekcionālā feminisma globālajās varas struktūrās. Enloe “dzimuma varas” konceptu papildina J. A. Tickneres cilvēkdrošības ietvars, kas ir svarīgs aspekts, lai izprastu sieviešu ikdienas pieredzi. Cilvēkdrošības teorētiskais ietvars ir nozīmīgs intersekcionālā feminisma kontekstā, jo tas iekļauj aspektus, kas norāda uz sieviešu pieredzēto nedrošību, kas saistīts ar dzimumu, rasi un sociālo šķiru. Piemēram, Enloe norāda, ka sievietes, piemēram, diplomātisko laulāto vai mājkalpotāju lomās, bieži tiek izmantotas, lai uzturētu vīriešu dominēto starptautisko sistēmu,

³⁰ Turpat. 109.-130.lpp.

³¹ Turpat. 75.-85.lpp.

bet to pieredze paliek neredzama.³² Tickneres cilvēkdrošības ietvars paplašina šo analīzi, iekļaujot tādus aspektus kā ekonomiskā nestabilitāte vai vardarbība ģimenē, kas nesamērīgi ietekmē sievietes, īpaši no marginalizētām grupām.³³

Savā darbā J. Ann Tickner skaidro, ka starptautisko attiecību sistēma nav neitrāla, tā ir patriarhālu normu veidota, kas rodas, gan no valsts iekšpolitiskās rīcībpolitikas, gan starptautisko institūciju darbībām. Darbā “*Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*” tiek skaidrota negatīvā pieredze drošības jautājumos, kuri no valsts interešu puses galveno uzmanību pievērš valsts suverenitātei, militārajam spēkam un teritoriālajai integritātei, un nepietiekama uzmanība tiek pievērsta cilvēkdrošības aspektiem. Kas nav godīgs atspoguļojums realitātē notiekošajam, un marginalizēto grupu ikdienas apdraudējumam- dzimumbalstītu vardarbību, ekonomisko marginalizāciju un izglītības ierobežojumus. Autore savā darbā apgalvo, ka “Tradicionāli definētā drošība neattiecas uz nedrošību, ko daudzi cilvēki, īpaši sievietes, izjūt savā ikdienas dzīvē.”³⁴ Kas norāda uz nepieciešamību pēc drošības jēdziena integrāciju tieši cilvēkdrošību jautājumos, īpaši pievēršot uzmanību uz ekonomiskās nestabilitātes, vardarbības, veselības un diskriminācijas jautājumiem. A. Ticknere skaidro sieviešu pieredzēto nedrošību, kā piemērus minot, piekļuves trūkumu izglītībai, ekonomiskajai neatkarībai un aizsardzībai pret vardarbību., kas pēc teorētiskās skaidrojuma, ir tikpat būtiski faktori globālās drošības kontekstā kā militārie draudi. Šāda pieeja paplašina drošības jēdzienu, iekļaujot sociālekonomiskos, individuālos un personiskos aspektus, kas bieži tiek ignorēti starptautisko attiecību teorijās.

Tickneres teorētiskais ietvars izvirza dzimumu kā centrālo aspektu, kas ir svarīgs starptautisko attiecību analīzē, īpaši to pētot globālās politikas ietvaros. Argumenti par patriarhālo normu, kuras ir iesakņojušās laika gaitā gan valstu politiskajās sistēmās, starptautiskajās institūcijās un ikdienas indivīdu savstarpējās attiecībās. Šādu lomu un realitāšu institucionalizēšana ne tikai ierobežo sieviešu autonomiju, izvēles iespējas un labklājības attīstību, bet rada nedrošības apstākļus, kurus tradicionālā drošības teorija nespēj pilnībā aptvert. Sieviešu pieredze kā viens no svarīgākajiem atspoguļojumiem, lai izprastu globālos procesus un vienlīdzības, iekļaušanas spējas. Ignorējot sieviešu pieredzes starptautisko attiecību pētniecībā, tas padziļina dzimumu nevienlīdzību, ierobežo izpratni par globālajiem procesiem

³² Enloe, C.H. (2014) *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. 2nd ed. Berkeley: University of California Press. 30.-33.lpp. Izgūts no: <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/Enloe-Bananas-Beaches-and-Bases-Ch.1.pdf> Skatīts: 22.05.2025.

³³ Tickner, J. A. (1992). “*Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*.” New York: Columbia University Press.

³⁴ Turpat. 27.lpp

un politikā notiekošo. Feministiskā pieeja, kuru piedāvā J. Ann Ticknere norāda, ka nepieciešams pārskatīt konceptuālos jēdzienus, kā piemērus var minēt- varu un drošību, kuru analizē būtu jāiekļauj sieviešu pieredzes, atdzīstot būtisko lomu, kuru tās pienes globālo struktūru un notikumu veidošanā. Tāpēc Tickneres feminisma pieeja sniedz ieskatu, kā varētu caur mijiedarbības iespējām analizēt drošības principus, saistot vardarbību, sociālekonomisko marginalizāciju, piekļuves ierobežojumus resursiem un izslēgšanu vai daļēju neiekļaušanu sabiedriskajā dzīvē.³⁵

Enloe un Tickner darbi veido intersekcionālo pieeju, kas skaidro dzimumu nevienlīdzību globālajā kontekstā, izprotot mijiedarbības starp dažādām apspiešanas formām un starptautiskās politikas praksēm. Lai skaidrotu dzimumu nevienlīdzību globālā kontekstā, ir jāanalizē tās mijiedarbība ar vietējām patriarhālajām struktūrām, kas ir abu teorētiku analīzes aspekts. Šāda analīze sniedz padziļinātu izpratni par to, kā intersekcionālais feminisms var pārveidot starptautisko attiecību pētniecību, piedāvājot iekļaujošāku un daudzpusīgāku pieeju globālo procesu analīzei.

³⁵ Tickner, J. A. (1992). *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security.* New York: Columbia University Press. 27.lpp

5. Intersekcionalais feminisms: Reliģijas un dzimumu nevienlīdzības mijiedarbība globālajā kontekstā

Intersekcionalais feminisms sniedz veiksmīgu ietvaru, lai varētu analizēt identitātes faktorus, kuri krustojoties ar dzimumu, sociālo šķiru, kultūru un citiem sociālajiem aspektiem spēj veidot dažādas pieredzes. Un kā viens no identitātes svarīgiem faktoriem ir reliģija. Reliģiskās normas, vēsturiskie avoti, pieredzes, var pastiprināt dzimumu nevienlīdzību un diskriminācijas veidus. Intersekcionalais feminisms norāda, ka reliģiskās normas un vēsturiski veidojusies hierarhiskā prakse pastiprina dzimumu diskrimināciju, leģitimizējot šo praksi caur garīgās autoritātes faktoru. Reliģija ir analīzes faktors, kas ir ar spēcīgu sociālo tradīciju vēsturi un konkrētu ideoloģiskās varas struktūru, pēc kuras tiek veidoti sociālie procesi. Sievietes dažādos sociālos kontekstos saskaras ar diskrimināciju, un reliģiskie faktori, kuri izriet un atšķiras pēc ģeogrāfiskā konteksta, ticības sistēmas, vēstures faktoriem, kuri ietekmēja varas dinamikas veidošanos, ekonomiskās nevienlīdzības faktoriem, spēj šo diskrimināciju tiešā veidā ietekmēt.

Reliģiskās normas bieži ir vērstas uz patriarhālu dzimumu lomu ievērošanu, kas rada konkrētus ierobežojumus cilvēku grupām, pamatojoties uz dzimumu. Daudzās reliģijās, caur vēsturiski izveidojušām tradīcijām ir iesakņojusies vīriešu dominances un sievietes pakļautības lomas. Lomas, kuras noteiktas un caur kurām veidojies sievietes "tēls" un loma sabiedrībā, kā mātes figūrai, kuras loma ir saistīta ar paklausību vīram, kurš ir kā līderis, ģimenes aizbildnis un apgādātājs, sieviete tiek attēlota kā paklausīga, pazemīga, mājas uzturētāju. Reliģiskās normas skaidri iezīmē konkrētas sarkanās līnijas, kuras ierobežo sievietes piekļuvi ekonomiskajiem procesiem, izglītībai, politikas veidošanas procesiem. Patriarhālās lomas ierobežo sievietes autonomiju, kas ierobežo piekļuvi iespējām, kas veicinātu tiesību iegūvi un piekļuvi pie procesu veidošanas. Lai analizētu reliģijas mijiedarbību saistībā ar intersekcionalo feminismu var izmantot feministes Fatimas Mernissi analīzes darbu – "Veil and the Male Elite - A Feminist Interpretation of Womens Rights in Islam", kurā skaidrots, kā reliģiskās normas ierobežo sievietes tiesības. Mernissi skaidro, ka islāma patriarhālā sabiedrība izmanto reliģiju kā instrumentu, kurš attaisno sabiedrības izveidojušos struktūru un dzimumu nevienlīdzības

aspektus, kas ir struktūras daļa, un tie tiek interpretēti kā reliģiski nepieciešami un pamatoti. Šajos aspektos reliģija tiek analizēta kā varas pozīcija, kura strādā, lai nostiprinātu vīriešu varas pozīciju. Mernissi analizē islāma kultūras kontekstā, skaidrojot, ka plīvurs, kā simbols, kas ne tikai fiziski, bet arī simboliski izolē sievietes no publiskās sfēras, tādējādi uzturot dzimumu hierarhiju. Mernissi darbā *“The Veil and the Male Elite”* plīvuru apraksta kā- “Plīvurs nav tikai audums, bet gan simbols, kas nostiprina vīriešu varu, izmantojot reliģijas autoritāti, lai ierobežotu sieviešu autonomiju un izolētu tās no publiskās dzīves”³⁶ Šie aspekti, kuriem krustojoties ar citiem identitātes faktoriem, piemēram, kultūrālām atšķirībām, sociālām šķirām, rada nevienlīdzību, kas paspīlgtina diskrimināciju, un veido jaunus veidus, kā šīs atšķirības ieviest praksē. Intersekcjonālais feminisms ļauj reliģiskās normas analizēt caur dzimumu un kultūru prizmu, kas rada atšķirīgas un sarežģītas apspiešanas formas.

5.1. Islāma reliģiskie tiesību avoti

Islāma tiesību sistēma, kas tiek veidota pēc Šariata likumiem. Vadlīnijas, kuras Dievs ir sniedzis par dažādiem pasaulīgiem un garīgiem jautājumiem. “Šariata pamatā ir divi galvenie avoti: Korāns, kas tiek uzskatīts par tiešu Dieva vārdu, un hadīss - tūkstošiem izteikumu un prakses piemēru, kas tiek piedēvēti pravietim Muhamedam un kas kopā veido Sunnu.”³⁷

Reliģiskas normas krustojas ar citiem identitātes faktoriem, kas ir intersekcjonālā feminisma būtība, radot nevienlīdzības formas, kas atšķiras atšķirībā no konkrētām pieredzēm un konteksta. “Sieviešu apspiešana islāma sabiedrībās nav vienota; tā ir atkarīga no ekonomiskajām struktūrām, kultūras tradīcijām un vīriešu elites politiskajām interesēm”³⁸ Šis skaidri norāda uz intersekcjonālā nepieciešamā pielietojuma šajā konceptā, jo šāda tipa apspiešanu nav iespējams reducēt uz vienu faktoru, kā dzimums, bet tas sevī iekļauj vairāku faktoru krustpunktus, kas veido unikālas pieredzes un saskarsmi ar diskrimināciju.

Mernissi savā darbā par sieviešu tiesībām Islāmā, skaidro, ka Korāns satur principus, kas nav pret sieviešu tiesībām un iespējām. Korāns satur principus, kas norāda uz vienlīdzīgu

³⁶ Mernissi, F. (1991). *“The veil and the male elite: A feminist interpretation of women’s rights in Islam.”* Addison-Wesley., (90.-100.lpp.) Izgūts no:

<https://archive.org/details/veilmaleelitefem00mernrich/page/n7/mode/1up>

³⁷ Robinson Kali (2021) “Understanding Sharia: The Intersection of Islam and the Law” Izgūts no:

<https://www.cfr.org/background/understanding-sharia-intersection-islam-and-law> Skatīts:24.05.2025

³⁸ Mernissi, F. (1991). *“The veil and the male elite: A feminist interpretation of women’s rights in Islam.”* Addison-Wesley., (100.-112.lpp.) Izgūts no:

<https://archive.org/details/veilmaleelitefem00mernrich/page/n7/mode/1up>

atbildību Dieva priekšā. Katram ir tiesības uz īpašumu un izglītību.³⁹ Svētajā tekstā, Hadīsās, ir daudz konkrētāki aspekti, pie kuriem katram Islām ticīgajam ir jāpieturas. Tas satur detalizētus norādījumus par sociālajām normām- ģērbšanos, dzimum attiecībām un normu ievērošanu. Autore apraksta, ka Hadīsās bieži ir vīriešu konstrukts, kas veiksmīgi caur normām kontrolē un apspiež sievietes, lai kontrolētu uzvedību un ķermeni. Korāns, kas tiek uzskatīts par islāma galveno reliģisko tekstu kopumu, nenorāda uz konkrētiem aspektiem tieši sievietēm, kā piemērs tiek minēts ģērbšanās norma- kura aicina gan sievietes, gan vīriešus ģērbties izrādot peticību, bez konkrētiem noteikumiem, kas izveidojušies hadīsu apkopojumā, laika periodā, kad elitei bija svarīgi nostiprināt vīriešu varu, un pielāgojot hadīsa noteikumus, lai atbalstītu dzimumu hierarhiju, nevis sekotu Korāna principiem.⁴⁰

Mernissi skaidrojums koncentrējas uz patriarhālās sistēmas ietekmi. Islāma pamatprasības veido apspiešanu un kontroli pār sievietēm. Agrīnajās kopienās islāma sievietēm bija autonomija, tās varēja piedalīties lūgšanā, tam nebija tik konkrēti noteiktumi par ģērbšanās normām un bija iespēja pat piedalīties kaujās.⁴¹ Ar laiku islāma sabiedrība kļuva patriarhālāka, vīriešu teorētiski un zinātnieki veidoja savu interpretāciju par hadīsu, lai ar dievišķo noteikumu prasībām spētu ierobežot sieviešu lomas, tās pakļaut kontrolei. Reliģiskie pienākumi, kas kā teicams paskaidrojums konkrēto normu izveidošanai, sekmēja kontroles ieviešanu. Reliģiskās normas kalpo kā rīks, lai uzturētu pakļautību un kalpotu elites interesēm. Uzturot sociālo un ekonomisko hierarhiju var veiksmīgi uzturēt sieviešu apspiešanu, īpaši zemākos sociālo slāņu sieviešu vidū, jo tām pietrūkst resursu, lai spētu rīkoties savu interešu vārdā un apstrīdētu jau ieviestas reliģiskās normas.

Intersekcionālais feminisms reliģiskās normas skaidro kā svarīgu faktoru, kas var uzturēt dzimumu nevienlīdzību, ja varas struktūras to mēģina ieviest un strādā par labu tam. F.Mernissi analīze par plīvuru saistību ar simbolisku un sociāli konstruētu elementu, un dažādu noteikumu interpretāciju, izgaismo saistību ar sieviešu tiesību kontroli, kas ir skaidrs piemērs kā reliģijai mijiedarbojoties ar varas struktūru var veiksmīgi realizēt konkrētus politiskos mērķus. Apspiešana dažādos ekonomiskajos stāvokļos, sociālos slāņos, izglītības līmeņos, varas izpausmēs un ģeogrāfiskā novietojumā mainās un realizējas dažādi, kas veido konkrētas normas, kuras analizējot ar katru no aspektiem var veidot vienlīdzības veicinošas darbības.

³⁹ Quran Al Bayan (2024) “*Reflecting on Quran Verses about Learning and Education*” Izgūts no: <https://bayanulquran-academy.com/quran-verses-about-learning/> Skatīts: 20.05.2025.

⁴⁰ Mernissi, F. (1991). *The veil and the male elite: A feminist interpretation of women's rights in Islam*. Addison-Wesley.80-90.lpp.

⁴¹ Mernissi, F. (1991). *The veil and the male elite: A feminist interpretation of women's rights in Islam*. Addison-Wesley 115.lpp

5.2. Sociālā klase un etniskā piederība kā apspiešanas faktori

Intersekcionalā feminisma vienu no faktoriem, kas krustojoties ar citiem veido apspiešanu- reliģisko perspektīvu papildina Bell Hooks, kura savā 1984. gada darbā *Feminist Theory: From Margin to Center* analizēja, kā reliģiskās institūcijas uztur patriarhālās struktūras. Reliģiskās kopienas, kas uztur un nodrošina sieviešu pakļautību, kalpo kapitālisma interesēm, uzturot nabadzīgo sieviešu ekonomisko izmantotību, kuras ir pakļautas diskriminācijai.⁴²

Hooks skaidro, ka sievietes no zemākām sociālajām šķirām saskaras ar dubultu apspiešanu, kas ir intersekcionalā feminisma būtība, vairāku faktoru mijiedarbība, kur diskrimināciju pastiprina reliģiskās normas, kas tiek pasniegtas, lai sievietēm būtu pienākums ģimenes nodrošināšanā, ierobežojot piekļuvi izglītībai, tādā veidā ietekmējot tālejošās iespējas pēc ekonomiskas neatkarības un labklājības uzlabošanas. Hooks arguments sasauca ar Mernissi, uzsverot, ka reliģija un sociālā šķira krustojas, radot nevienlīdzības formas, kas ir specifiskas sievietēm no marginalizētām grupām. B.Hooks caur teoriju skaidro, ka sievietes no zemākiem ekonomiskiem apstākļiem saskaras ar “trīskāršu apspiešanu”, ko kategorizē kā seksismu, reliģiski vai rasistisko marginalizāciju un klasismu. Ekonomiskā atkarība, vai nepietiekams nodrošinājums veido apstākļus, kas nabadzīgākās sievietes saista ar ekonomisko izmantotību. Šie apstākļi veicina faktorus, kas nodrošina apspiešanu. Zems ekonomiskais stāvoklis, dalījums sociālās šķirās liek sievietēm strādāt zemākas kvalifikācijas darbos, kas nav pietiekoši apmaksāti, lai nodrošinātu sev ekonomisko stabilitāti.⁴³

Hooks savā darbā, kas analizē feminisma teoriju, to skaidrojot caur nevienlīdzības principiem, sasaista tādas sistēmas kā patriarhiju un kapitālismu, lai skaidrotu kā tieku veiksmīgi uzturēta ekonomiskā nevienlīdzība. Nabadzīgākās sievietes, kuras tiek izmantotas lētajam darbaspēkam, tādā veidā nodrošinot, ka tās kalpo kapitālisma interesēm, un tām nākas pakļauties notiekošajiem procesiem kas nesniedz tām pilnvērtīgas iespējas, lai uzlabotu savu labklājību. Viņa uzskata, ka cīņa pret patriarhātu ir daļa no plašākas cīņas par atbrīvošanos no visa veida apspiestības, un iestājas par sabiedrību, kurā cilvēki var attīstīties neatkarīgi no dzimuma.⁴⁴

⁴² Hooks, B. (1984). *Feminist theory: From margin to center*. South End Press.. 100.-110.lpp. Izgūts no : https://funceji.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/08/bell_hooks_feminist_theory_from_margin_to_centebookzz-org_.pdf

⁴³ Turpat.

⁴⁴ Hooks, B. (n.d.). *What is the patriarchy?* bell hooks Books. Izgūts no: <https://bellhooksbooks.com/faq-items/what-is-the-patriarchy-of-bell-hooks/> Skatīts:25.05.2025.

5.3. Etniskās piederība kā apspiešanas faktori

Intersekcionālais feminisms sniedz ietvaru, lai analizētu dažādus identitātes faktoru mijiedarbību, un kā viens no centrālajiem faktoriem darba izpētē tiek analizēts etniskās piederības faktors, kas strukturāli iespaido un ietekmē indivīdu pieredzes, veido identitātes un faktoros, kuri tiešā veidā spēj veicināt diskrimināciju. Etniskā piederība tiek skaidrota kā indivīda identificēšanās ar noteiktām kultūras iezīmēm, kā arī ar vēsturisku, lingvistisku un ģeogrāfisku kopienu, kuru vieno kopīgas vērtības, tradīcijas un sociālās prakses. “Vairākos rakstos etniskā identitāte tika definēta kā sociālās identitātes etniskā sastāvdaļa, kā to definēja Tajfel: “indivīda paškonceptijas daļa, kas izriet no viņa zināšanām par piederību sociālajai grupai (vai grupām) kopā ar vērtību un emocionālo nozīmi, kas tiek piešķirta šai piederībai.” Daži autori par galveno aspektu uzskatīja pašidentifikāciju, citi uzsvēra piederības un saistības izjūtu (Singh, 1977; Ting-Toomey, 1981; Tzuriel & Klein, 1977), kopīgu vērtību un attieksmju izjūtu (White & Burke, 1987.) vai attieksmi pret savu grupu (Parham & Helms, 1981; Teske & Nelson, 1973). Pretstatā tam, ka šie autori koncentrējās uz attieksmēm un jūtām, dažās definīcijās uzsvērti etniskās identitātes kultūras aspekti piemēram, valoda, uzvedība, vērtības un zināšanas par etniskās grupas vēsturi (Rogler, Cooney un Ortiz, 1980).”⁴⁵

Sievietes no etniskajām minoritātēm var vienlaikus piedzīvot diskrimināciju dzimuma, sociālā slāņa un etniskās piederības dēļ. Tādējādi dzimumu līdztiesība, ekonomiskā brīvība un politiskās iespējas bieži var būt ierobežotas tieši šo mijiedarbojošo faktoru dēļ, kas savukārt var nonākt pretrunā ar oficiāli deklarētām tiesībām. Etniskā identitāte šajā kontekstā kļūst ne vien par būtisku pašizpaušmes un kopienas piederības aspektu, bet arī par potenciālu instrumentu apspiešanai, ja varas struktūras to izmanto, lai marginalizētu noteiktas grupas. Kā norāda Floya Anthias, etniskā identitāte ir sociāls konstrukts, un tiek saistīts ar varas attiecībām, kas nosaka, kuras grupas tiek uzskatītas par dominējošām un kuras par pakļautām.⁴⁶

⁴⁵ Phinney, J. S. (1990). *“Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research.”* Psychological Bulletin, 108(3), (500.-501.lpp.) Izgūts no: https://www.researchgate.net/publication/20886312_Ethnic_Identity_in_Adolescents_and_Adults_Review_of_Research Skatīts: 23.05.2025

⁴⁶ Anthias, F. (2001). The material of ethnicity: Beyond ethnic groups and boundaries. *Ethnic and Racial Studies.*

Lai padziļināti izprastu etniskās identitātes lomu intersekcionalā feminismā, un mijiedarbību starp indivīda piederību kultūrai, valodai un vēsturiskai kopienai lietderīgi ir izmantot Chandras Talades Mohanty teoriju. Šī perspektīva paplašina etniskās identitātes definīciju, to sasaistot ar pašidentifikāciju un kultūras elementiem. Teorētiķe norāda, ka etniskā identitāte nespēj būt izolēta, jo tā dabiski ir saistīta ar globālām varas struktūrām, īpaši ekonomisko nevienlīdzību. Etniskā identitāte spēj ietekmēt piekļuves iespējas resursiem un politiskās varas struktūrām, kas sniegtu iespējas kļūt pastāvīgākiem un cīnīties par savām tiesībām arī politiskajā un ekonomiskajā līmenī. Patriarhālās struktūras veiksmīgi nodrošina vēsturiski izveidojošos slāņu un sadalījumu saglabāšanu, ja tās ir izdevīgas politiskajai elitei, kas gūst privilēģijas un kontroli no pastāvošās hierarhijas.

Darbā “Feminism Without Borders” tiek aprakstīta negatīvā tendence, ka tiek veidotas metodes, un realizēti procesi tādā veidā, ka “Trešās pasaules” valstu- Āfrikas, Āzijas un Latīņamerikas, un marginalizēto grupu sievietes tiek vienkāršota un reducēta uz konkrētiem stereotipiem. “Rietumu feministiskais diskurss, ignorējot globālo dienvidu sieviešu aģentūru, uztur koloniālas varas attiecības, kas nostiprina etniskās hierarhijas un marginalizē dažādas sieviešu pieredzes.”⁴⁷ Šāda veida pieredzes atspoguļošana veido priekšstatus, ka sievietes ir pasīvas, apspiestas būtnes un klusējošas, kurām nav autonomijas iespējas, un tās nespēj rīkoties, lai uzlabotu sev vēlamos aspektus. Rietumu skatījums tiek izveidots kā dominants, ignorējot faktus, ka marginalizētās sievietes veido dažādas pretestības kustības, organizējas kopienās, kas izmantojot dažādas stratēģijas cīnās par taisnīgumu un vienlīdzīgām iespējām. Šis norāda uz problēmsituāciju, ka tiek izveidots sadalījums starp “rietumniecisko brīvo sievieti” un “trešās pasaules apspiesto sievieti”. Šis faktors ir pietiekami spēcīgs lai uzturētu koloniālas varas attiecības un dabiski piešķir maznozīmīgumu dažādam sieviešu pieredzēm. Mohanty šo visu skaidro, ka nevienlīdzīgais attēlojums ir radies saistībā ar koloniālo mantojumu, jo tiek izveidotas konkrētas sociālas un politiskas struktūras, kurā elite ieņem privilēģētu stāvokli, un citas konkrētas grupas tiek marginalizētas.

Etniskā hierarhija konkrēti ierobežo piekļuvi būtiskiem resursiem- ekonomiskām iespējām, izglītībai, veselības aprūpei, tiesiskai aizsardzībai. Kā piemēru par piekļuves iespējām var minēt, ka koloniālās struktūras var liegt noteiktām etniskām grupām piekļuvi izglītībai vai veselības aprūpei, tādējādi pastiprinot nevienlīdzību, saistot šos faktorus ar ekonomisko brīvību

⁴⁷ M Mohanty, C. T. (2003). *Feminism Without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Duke University Press. 22.lpp. Izgūts no: <https://hamtramckfreeschool.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/05/mohanty-chandra-feminism-without-borders-decolonizing-theory-practicing-solidarity.pdf>

un politiskajām iespējām. Šis skaidro, ka etniskā identitāte ir nozīmīgs faktors, kas mijiedarbojoties ietekmē un mina sieviešu ikdienas pieredzi, iespējas ietekmēt nākotnes attīstību un kopienu kā tādu.

Globālais kapitālisms ir izveidojis struktūru, kas izmanto etnisko un dzimumu nevienlīdzību kā rīku, lai uzturētu ekonomisko hierarhiju. Ekonomiskie aspekti- izglītība, nodarbinātība mijiedarbojas ar noteiktajām ekonomiskajām un politiskajām struktūrām. Kā arī reliģijas faktora mijiedarbība ar etnisko identitāti pastiprina dzimumu lomu sadalījumu, kas rada specifiskas apspiešanas formas. Autore skaidro, ka patriarhālās struktūrās reliģiskās normas tiek izmantotas, lai leģitimētu nevienlīdzību. Arī kapitālisms spēj mijiedarboties, un šī sistēma spēj savā labā izmantot reliģiskās un kultūras tradīcijas, lai uzturētu ekonomisku hierarhiju. Tātad reliģija, etniskā identitāte, ekonomiskā atkarība ir daļa no varas attiecībām, kas strukturē nevienlīdzību un nodrošina ierobežojumus. Reliģiskās prakses spēj arī veicināt solidaritāti, sievietes var izmantot reliģiskās kopienas, lai organizētu dažādas politiskas kustības, iestātos par savām tiesībām un interesēm, vienlaikus saglabājot etniskās un kultūras tradīcijas.⁴⁸

5.4. Ģeogrāfiskās atrašanās vieta kā apspiešanas faktors

Ģeogrāfiskā atrašanās vieta nav tikai fiziska telpa, bet arī konstruēta vide, kas mijiedarbojoties ar dzimumu, etnisko piederību, reliģiju un citiem identitātes faktoriem, spēj veidot apspiešanas formas. Intersekcionālais feminisms šos faktoros spēj skaidrot caur krustošanās principu, kas skaidro apspiešanas elementus, un to ietekmi uz nevienlīdzības veidošanos. Vietas faktors- pilsētas vai lauku apvidus, ekonomiskā atrašanās vieta un politiskā struktūra, kas paskaidro konkrētu telpu. Doreen Massey, skaidrojot atrašanās vietas un telpas nozīmīgumu, raksta, ka “telpa nav neitrāla, tā ir piesātināta ar varas attiecībām, un veidota no sociālajām attiecībām, kas nosaka, kurš kontrolē resursus un kurš tiek marginalizēts.”⁴⁹

Massey skaidro, ka ģeogrāfiskā vieta nosaka kā izpaužas un tiek pasniegti etniskās identitātes, reliģijas, ekonomiskā slāņa realitāte un normas. Savā darbā “Space, Place, and Gender” autore raksta : “Telpas ir veidotas caur attiecībām, kas ietver dzimumu, klasi un citas

⁴⁸ Mohanty, C. T. (2003). *Feminism Without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Duke University Press. Izgūts no: <https://hamtramckfreeschool.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/05/mohanty-chandra-feminism-without-borders-decolonizing-theory-practicing-solidarity.pdf>

⁴⁹ Massey, D. (1994). *Space, Place, and Gender*. University of Minnesota Press. (3.-5..lpp.) Izgūts no: https://selforganizedseminar.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/07/massey_space_place_gender.pdf

sociālās kategorijas, un tās vienmēr ir saistītas ar nevienlīdzību.” C.Mohanty teorija par postkoloniālo perspektīvu sasaucas ar atrašanās vietas faktoriem, jo tie ietekmē sieviešu pieredzi. Sievietes, kuras dzīvo lauku apvidos saskaras ar ierobežotāku piekļuvi izglītībai, veselības aprūpei, kas pastiprina un norāda uz nevienlīdzīgam iespējām salīdzinot lauku apvidu iedzīvotājus ar pilsētu iedzīvotājiem.⁵⁰

Intersekcionalitātes pieeja, apvienojot Massey uzsvāru uz telpu kā varas attiecību izpausmi un Mohanty postkoloniālo skatījumu, piedāvā spēcīgu ietvaru, lai analizētu, kā ģeogrāfiskā atrašanās vieta mijiedarbojas ar citiem identitātes faktoriem, veidojot nevienlīdzības struktūras. Massey uzsver, ka telpas nav statiskas, bet gan dinamiskas, piesātinātas ar sociālām un politiskām attiecībām, kas nosaka resursu sadali un marginalizāciju. Savukārt Mohanty postkoloniālā perspektīva atklāj, kā globālās varas dinamikas, tostarp koloniālās mantojuma sekas, pastiprina nevienlīdzību atkarībā no atrašanās vietas, vai tā būtu globālā Dienvidaustrumu lauku teritorija vai urbanizēta Rietumu pilsēta. Intersekcionalitāte ļauj saprast, kā šie faktori krustojas, radot specifiskas apspiešanas formas, piemēram, ierobežotu piekļuvi ekonomiskajiem resursiem vai sociālajām tiesībām, kas disproporcionāli ietekmē marginalizētas grupas. Līdz ar to ģeogrāfiskā atrašanās vieta nav sekundārs apsvērums, bet būtisks starpdisciplinārs analīzes rīks, kas kopā ar dzimumu, etniskumu un šķiru atklāj sarežģītu apspiešanas un privilēģiju struktūru.

⁵⁰ Massey, D. (1994). *Space, Place, and Gender*. University of Minnesota Press. (3.-5..lpp.) Izgūts no: https://selforganizedseminar.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/07/massey_space_place_gender.pdf

6. Talibu režīms

Balstoties uz Kimberlé Crenshaw intersekcionalitātes konceptu, Talibu režīma izpēte atklāj, kā dzimumu diskriminācija Afganistānā tiek pastiprināta, mijiedarbojoties ar etniskajām, reliģiskajām un sociālajām varas dinamikām. “Taliban de facto varas apstākļos Afganistānas iedzīvotāji saskārās ar aizvien lielākiem cilvēktiesību pārkāpumiem. Sievietes un meitenes saskārās ar noziegumu pret cilvēci- vajāšanu dzimuma dēļ, un viņām arvien vairāk tika liegtas brīvības tiesības.”⁵¹ Pēc intersekcionalā feminisma definējuma, tiek veikta analīze, kas ļauj izprast dzimumu nevienlīdzības faktoru kompleksu kā sociālu fenomenu, kurā dzimums mijiedarbojas ar vairākiem identitātes faktoriem. Teorētiskajā daļā tika aplūkoti galvenie intersekcionalā feminisma teorijas koncepti. Kā galvenie tika izvēlēti Crenshaw “krustojuma” metafora, Cynthia Enloe “dzimumu varas” koncepts un J. Ann Tickner cilvēkdrošības idejas skaidrojums, kas nodrošina visaptverošu pamatu, lai izprastu dzimumu nevienlīdzības strukturālās un globālās dimensijas. Lai šo dimensiju un konkrētos identitātes faktorus varētu analizēt precīzāk un plašāk tika aprakstīti un skaidroti faktori, kas pastiprina patriarhālās un ideoloģiskās varas struktūras- reliģija, sociālā šķira, etniskā piederība un ģeogrāfiskā atrašanās vieta.

Bakalaura darba empīriskās daļas mērķis ir pielietot teorētisko ietvaru, lai skaidrotu un analizētu Talibu režīma ietekmi uz sieviešu tiesībām Afganistānā kopš 2021.gada, tajā iekļaujot mijiedarbību ar iepriekš minētajiem identitātes faktoriem. Talibu režīms, kura īstenotā ideoloģija balstās stingrā šariata likumu interpretācijā un konkrētās patriarhālās sociālās normās, rada regresīvas pārmaiņas sieviešu tiesību jautājumos, kas ietekmē sieviešu iespējas izglītībā, nodarbinātībā, publiskajā līdzdalībā. Etniskā piederība, sociālā šķira, reliģiskā identitāte un ģeogrāfiskā atrašanās vieta ir svarīgi faktori, kuri ietekmē ierobežojumus. Intersekcionalā feminisma teorijas pieeja ļauj analizēt atšķirīgās pieredzes, atklājot, kā Talibu

⁵¹ Amnesty International, (2024) “*Afghanistan 2024*” Izgūts no: <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-asia/afghanistan/report-afghanistan/> Skatīts: 22.05.2025.

režīma politika pastiprina nevienlīdzību, akcentējot uzmanību uz mijiedarbību starp sociālajām, kultūras un ekonomiskajām struktūrām.

Talibu režīma politika balstās uz reliģisku ideoloģiju, kas veido kontroli un kalpo kā vīriešu dominances uzturēšanas sistēma, lai nodrošinātu sieviešu pakļautību. Teorētiķe Tickner uzsver tradicionālās drošības konceptu, kas koncentrējās uz valsts militāro spēku un autonomiju. Šī ideja ignorē ekonomisko marginalizāciju, dzimumbalstītu vardarbību un piekļuves trūkumu izglītībai. Šis teorētiskais ietvar ļauj analizēt sieviešu ikdienas diskrimināciju un drošību, kas ir atkarīga no valsts īstenotajām normām, un kā tās tiek vērstas uz dažādām sabiedrības grupām.

Pirms Taliban režīma Afganistānā sievietēm bija tiesības, un tās bija aizsargātas ar likumu. "Sievietēm 20. gadsimta 20. gados tika piešķirtas vēlēšanu tiesības, un jau 20. gadsimta 60. gados Afganistānas konstitūcija paredzēja sieviešu līdztiesību."⁵² Šajā posmā valstī sievietes spēja sniegt nozīmīgu ieguldījumu, lai spētu uzlabot valsts attīstību, jo valsts politiskā rīcīpolitika kļuva brīvāka un iekļaujošāka. "Afganistānas augstākajā likumdošanas institūcijā 1977. gadā vairāk nekā 15% sieviešu bija Afganistānas likumdevējas iestādes locekles. Tiek lēsts, ka 90. gadu sākumā Kabulā 70% skolotāju, 50% valdības darbinieku un augstskolu studentu un 40% ārstu bija sievietes."⁵³

Kaut gan sieviešu iesaiste valsts politiskajā un ekonomiskajā darbībā bija redzama, Afganistāna bija politiski un ekonomiski nestabila, jo tā tika izpostīta pēc padomju okupācijas laika un tam sekojošā pilsoņu kara, kas veicināja Talibu kustības rašanos. Ekonomiskā nestabilitāte, kura bija veidojusies padomju okupācijas laikā, infrastruktūras iznīcināšana, lauksaimniecības sabrukšana, kas bija liela daļa no Afganistānas ekonomikas⁵⁴ un humanitārā krīze, kad liela daļa afgāņu kļuva par bēgļiem un valsts sakārās ar pārtikas iztrūkumu un badu.⁵⁵

Padomju okupācijai sekoja pilsoņu karš, kurš norisinājās divās fāzēs, pret PDPA valdību un mudžahedu frakcijām. Šis bija sarežģīts konflikts, jo tajā bija novērojams vairāku faktoru krustojšanās- etniskās, ideoloģiskās un reģionālās pretrunas un to mijiedarbošanās ar ārvalstu iejaukšanos šajā konfliktā. Pēc padomju okupācijas, laika periodā, kurā visus militāros ieročus izveda, PDPA valdība turpināja saņemt padomju savienības finansējumu, bet saskārās

⁵² U.S. Department of State. (2001). "*The Taliban's war against women.*" Bureau of Democracy, Human Rights and Labor Izgūts no: <https://2001-2009.state.gov/g/drl/rls/6185.htm> Skatīts: 24.05.2025.

⁵³ U.S. Department of State. (2001). "*The Taliban's war against women.*" Bureau of Democracy, Human Rights and Labor. Izgūts no: <https://2001-2009.state.gov/g/drl/rls/6185.htm> Skatīts: 24.05.2025.

⁵⁴ Hanifi, M. J. (2012). "*Causes and consequences of the destabilization of Afghanistan.*" Middle East Institute. Izgūts no: <https://www.mei.edu/publications/causes-and-consequences-destabilization-afghanistan> Skatīts: 23.05.2025.

⁵⁵ BBC News. (2023). "*Afghanistan country profile.*" Izgūts no: <https://www.bbc.com/news/world-south-asia-12011352> Skatīts: 20.05.2025.

ar mudžahmedu uzbrukumiem, kas sastāvēja no dažādu ideoloģiju, etnisko piederību neatkarīgām grupām. Šīs grupas tika atbalstītas no ASV, Pakistānas un Saūda Arābijas puses, lai kontrolētu lauku apvidus, jo pilsētas kontrolēja valdība.⁵⁶ Jaunu konfliktu radīja cīņa par kontroli starp dažādām frakcijām, kas vēlējās kontrolēt Kabulu un citus reģionus. Šis konflikts pārkāpa vairākus cilvēktiesību likums, šajā laikā tika izdarīti vairāki izvarošanas, slepkavību un raķešu uzbrukumu pārkāpumi.⁵⁷ “Pakistāna atbalstīja Hekmatjaru un vēlāk Talibus, Irāna atbalstīja hazarus, bet Krievija un Uzbekistāna- tadžikus un uzbekus, tādējādi padarot konfliktu par starptautisku.”⁵⁸

Šī politikā nestabilitāte no pilsoņu kara un režīmu maiņas radīja veiksmīgu sākumu radikālai kustībai, tostarp Talibu rašanos. Talibu kustība izveidojās 1990.gadu sākumā galvenokārt kā jauniešu grupa, kura veidoja savu interpretāciju par Islāmu un reliģiskajām normām, ko atbalstīja Pakistānas politiskā vara. Talibu grupējums vēlējās atjaunot drošību, kārtību un ieviest stingru šariata likumu ievērošanu. Šie principi neskaidrajā politikā un valsts esošajā stāvoklī likās pievilcīgs, lai ar skaidriem principiem novērstu korupciju, haosu, un radītu risinājumus ar likumu palīdzību. Šis princips, kuru vēlējās ieviest Talibu ideoloģija, uzsvēra sieviešu stingru pakļaušanu un sabiedrības militarizāciju, kas lika pamatus plašiem cilvēktiesību pārkāpumiem, īpaši attiecībā uz sieviešu tiesībām.⁵⁹ Talibi strauji ieguva kontroli pār Afganistānu, ar konkrētiem likumu un normu ieviešanu, kas sekmējās Kabulas ieņemšanā 1996.gadā. Sieviešu statusa regresija un izmaiņas bija vērojamas uzreiz pēc tam, kad Taliban režīms ieņēma varu Kabulā. Režīma attīstība un vara spēja slēgt sieviešu universitāti, sievietes pamest darbu, ierobežojot medicīnisko piekļuvi, izmaiņas gērbšanās kodeksā un ierobežoja sieviešu brīvu pārvietošanos. Šie panākumi bija veiksmīgi, jo Talibu grupu atbalstīja varas elite, un Pakistānas militārais un finansiālais atbalsts nodrošināja progresu, lai režīms funkcionētu un progresētu. Talibi režīmam pārņemot varu, tika ieviesti stingti šariata likumi, konkrētā interpretācijā, kas kalpotu šī režīma labā. Idejas par sieviešu izglītības un darba aizliegumu, obligātu burkas nēsāšanu un publisku sodīšanu par pārkāpumiem. Šie ierobežojumi, kas tika pamatoti ar Talibu uzskatiem par reliģijas un morālo jautājumu ieviešanu ikdienas dzīvēs, lai

⁵⁶ Britannica. (n.d.). *Afghan War*. Izgūts no: <https://www.britannica.com/event/Afghan-War> Skatīts: 23.05.2025.

⁵⁷ European Union Agency for Asylum (EUAA). (2024). 7.1.2. “*Past conflicts*”(1979–2001). In *Country Guidance: Afghanistan*. Izgūts no: <https://euaa.europa.eu/country-guidance-afghanistan-2024/712-past-conflicts-1979-2001> Skatīts: 22.05.2025.

⁵⁸ Gossman, P. (2001). “*Afghanistan in the Balance*” Middle East Research and Information Project. Izgūts no: <https://merip.org/2001/12/afghanistan-in-the-balance/> Skatīts: 23.05.2025

⁵⁹ Maizland Lindsay (2023) “*The Taliban in Afghanistan*” Izgūts no: <https://www.cfr.org/background/taliban-afghanistan> Skatīts: 24.05.2025.

kalpotu augstākajam mērķim. Šīs idejas atcēla sieviešu tiesības, kas tika nostiprinātas iepriekšējās desmitgadēs, būtiski samazinot viņu lomu sabiedrībā un izglītībā.⁶⁰

Talibu režīms tika atzīts no Pakistānas, kur ir skaidri vērojamas stratēģiskās intereses, lai Pakistāna varētu kontrolēt Afganistānu un to izmantot kā buferzonu pret Indiju, Saūda Arābija, kas atbalsta ieviesto ideoloģiju un Apvienotie Arābu Emirāti. ANO un Rietumvalstis šo režīmu neatdzīst un nosoda. Caur dažādiem cilvēktiesību pārkāpumiem Talibu režīms tika starptautiski izstumts, jo nosodījums par tiesību ierobežošanu, izolēšanu no izglītības un sabiedriskās dzīves, akcepts vardarbīgu sodu izmantošanai ir pārkāpumi, kurus Rietumvalstis un ANO neatbalsta.⁶¹ Īpašu starptautisku uzmanību Talibu saņēma pēc 2001.gada 11.septembra uzbrukuma ASV. Apvienojoties NATO sabiedrotajiem un Ziemeļu aliansei, ASV uzsāka intensīvus gaisa uzlidojumus un dažādas sauszemes operācijas, kas gāza Talibu režīmu. No 2001. gada decembra kontrole pār Kabulu un citam lielākajām pilsētām bija sabiedroto rokās. Talibu līderi apmetās Pakistānas pierobežās un attālākos lauku apvidos.⁶² Talibu režīms nepadevās un tika īstenoti partizānu kari, kuru laikā tika uzbrukts skolām un valdības objektiem. Šādā politiskā konfliktā turpinājās sieviešu tiesību pārkāpumi, jo sievietes saskarās ar draudiem un vardarbību. Lai uzlabotu cilvēkdrošības principus tika īstenotas starptautiskas iniciatīvas, ANO programmas, lai veicinātu sieviešu līdztiesību, tomēr Talibu ietekme valstī un īpaši lauku apvidos bija saglabājusies tik spēcīga, ka tas bija pietiekošs šķērslis, lai sievietes no attālākiem reģioniem netiktu aizsargātas.⁶³

⁶⁰ Maizland, Lindsay (2001). *“Crisis of Impunity: The Role of Pakistan, Russia, and Iran in Fueling the Civil War.”* Human Rights Watch. Izgūts no: <https://www.hrw.org/reports/2001/afghan2/>
Skatīts: 24.05.2025.

⁶¹ Maizland, Lindsay (2001). *“Crisis of Impunity: The Role of Pakistan, Russia, and Iran in Fueling the Civil War.”* Human Rights Watch. Izgūts no: <https://www.hrw.org/reports/2001/afghan2/>
Skatīts: 24.05.2025.

⁶² Council on foreign relations n.d.). *“Afghanistan War timeline.”* Izgūts no: <https://www.cfr.org/timeline/afghanistan-war> Skatīts: 22.05.2025.

⁶³ Turpat.

7. Talibu režīms pie varas no 2021.gada

2021. gada augustā Afganistānā bija vērojama dramatiska varas nomaiņa, Talibu kustība atguva kontroli pār valsti. Talibu atgriešanās process sākās 2020.gadā, kad ASV un Talibi parakstīja Dohas vienošanos. Dohas vienošanās paredzēja ASV un NATO karaspēku izvešanu no Afganistānas. Šīs vienošanās pamats bija Talibu solījums novērst teroristu grupējumu turpmāku darbību, un iesaistīties miera sarunās.⁶⁴ Talibi bija neskaidrs miera sarunu īstenošanas prakse, jo vienošanās neiekļāva konkrētus sarunu partnerus, un tādejādi Talibi turpināja uzbrukumus valdības spēkiem, neskatoties uz vienošanos par vardarbības samazināšanu un miera uzturēšanu.⁶⁵

2021. gada aprīlī ASV prezidents Džo Baidens paziņoja par militāro ieroču izvešanu, kas ļāva Talibi ieņemt galvaspilsētu un svarīgākās pilsētas savā varā. Talibi izmantoja, gan militāru spēku, gan sarunas ar vietējiem līderiem, kas nodrošināja pilnvērtīgāku kontroli pār teritorijām.⁶⁶ Talibi izdevās ieņemt un atgūt pilnīgu kontroli pār Kabulu, Afgnaistanas galvaspilsētu. Prezidents tajā laikā pameta valsti dodoties uz Apvienotajiem Arābu Emirātiem, kas sekmēja valdības sabrukumu un valsts neizpratni par notiekošo un valdošo režīmu. Talibi atjaunojot savus spēkus galvaspilsētā, pasludināja pagaidu valdību, kurā kā elite bija vienīgi vīrieši, kas norādīja uz konkrētās ideoloģijas un pārvaldības atgriešanos.⁶⁷ “Taliban vadošā grupa bija solījusi izveidot “iekļaujošu” valdību, kas pārstāvētu Afganistānas sarežģīto etnisko sastāvu, lai gan ir maz ticams, ka augstākajos amatos tiks iekļautas sievietes.”⁶⁸ Ķīna, Krievija un Pakistāna bija vienīgās valstis, kuras uzturēja diplomātiskos kontaktus ar Talibu valdību no 2021.gada. Talibi valdības izveide, kurā dominēja vīriešu elite norādīja uz stingras ideoloģijas

⁶⁴ U.S. Department of State. (2020). “*Agreement for Bringing Peace to Afghanistan.*” Izgūts no: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf> Skatīts: 24.05.2025.

⁶⁵ International Crisis Group. (2021). “*The Doha Agreement and the Taliban’s Political Strategy.*” Izgūts no: <https://www.crisisgroup.org/asia/south-asia/afghanistan> Skatīts: 24.05.2025.

⁶⁶ The White House. (2021). “*Remarks by President Biden on Afghanistan.*” Izgūts no: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/04/14/remarks-by-president-biden-on-the-way-forward-in-afghanistan/> Skatīts: 24.05.2025.

⁶⁷ CNN. (2021). “*Afghan President Ashraf Ghani flees country as Taliban enters Kabul.*” Izgūts no: <https://www.cnn.com/2021/08/15/asia/afghanistan-ashraf-ghani-leaves-kabul-intl> Skatīts: 24.05.2025.

⁶⁸ Al Jazeera. (2021). “*Taliban announces new government for Afghanistan.*” Izgūts no: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/7/taliban-announce-acting-cabinet-for-afghanistan> Skatīts: 24.05.2025.

pārvaldības atgriešanos.⁶⁹ Šī nodaļa sniedz empīrisku pamatu turpmākai analīzei par Talibu režīma ietekmi uz sabiedrību, reģionālo drošību un starptautiskajām attiecībām, un ieskatu sieviešu tiesību jautājumu pārkāpumos.

⁶⁹ Al Jazeera. (2021). “*Taliban announces new government for Afghanistan.*” Izgūts no: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/7/taliban-announce-acting-cabinet-for-afghanistan> Skatīts: 24.05.2025.

8. Sieviešu tiesību ierobežojumu raksturojums

Kopš Talibu atkārtotas nākšanas pie varas, tiek būtiski ierobežotas sieviešu tiesības. Patriarhālās varas struktūras institucionalizē sieviešu pakļautību, kā to analizē un kā svarīgu diskriminācijas faktoru apraksta Cynthia Enloe savā dzimumu varas konceptā. Enloe uzsver, ka globālās un lokālās varas struktūras, mijiedarbojoties ar politisko ricībpolitiku un reliģiju, veido dzimumu hierarhiju, kas ierobežo sieviešu autonomiju gan privātajā, gan publiskajā telpā.⁷⁰ Talibu obligātās prasības, kas izspraužas kā tiešas patriarhālās kontroles rīks, kas nostiprina vīriešu dominanci publiskajā un privātajā telpā, ierobežojot sieviešu piekļuvi izglītībai, darbam un sabiedriskajai dzīvei. Interseksionālā feminisma ietvarā, ko papildina Patricia Hill Collins koncepts, Talibu politika veido stereotipus, kas reducē sievietes uz pakļāvīgām mājsaimniecības lomām, tādējādi apspiežot to potenciālu kā sabiedrības dalībnieces. Šie tēli ir īpaši kaitīgi etnisko minoritāšu meitenēm, kuras saskaras ar papildu stigmatizāciju Talibu reliģisko normu dēļ. Collins uzsver, ka šāda veida stereotipi ne tikai ierobežo piekļuvi resursiem, bet arī internalizē apspiešanu, liekot sievietēm pašām šaubīties par savu vērtību un spējām.

8.1. Izglītības piekļuves zudums

Izglītības aizliegumi tika ieviesti 2022.gada martā, kad Talibi izdeva dekrētu, kas aizliedz meitenēm turpināt izglītību pēc septītās klases. Saskaņā ar Human Rights Watch 2023. ziņojumu⁷¹ un UNESCO ieraksta⁷², aptuveni 1,4 miljons meiteņu ir zaudējušas piekļuvi vidusskolas izglītībai, kas ierobežo viņu autonomiju un ietekmē nākotnes iespējas ekonomikas izaugsmē un neatkarībā. UNESCO 2024. gada ziņojumā var vērot datus, kas skaidro Talibu režīma noteiktos izglītības aizliegumus un to ietekmi uz sieviešu izglītības līmeni Afganistānā. Meitenēm liedzot izglītību režīms ir radījis situāciju, kurā aptuveni 1,4 miljoni meiteņu vecumā

⁷⁰ Enloe, C. (2000). *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics* (2. izd.). University of California Press. (75.-85.lpp) Izgūts no : <https://ebookcentral-proquest-com.datubazes.lanet.lv/lib/lulv/reader.action?docID=1687669&c=RVBVQg&ppg=1>

⁷¹ Human Rights Watch (2023)

⁷² UNESCO [@UNESCO]. (2023). *"The international community must be fully mobilized..."* [Tweet] X. Izgūts no: <https://x.com/UNESCO/status/1823989271524438047> Skatīts: 25.05.2025.

no 13 līdz 18 gadiem jeb 80% no skolas vecuma meitenēm Afganistānā ir pilnībā izslēgtas no izglītības sistēmas.⁷³ Izglītības aizliegums atspoguļo Enloe dzimumu varas konceptu, kur izglītības liegšana sievietēm nostiprina patriarhālo kontroli, reducējot to lomu uz mājsaimniecības funkcijām. Meitenes kā jauna vecuma grupa saskaras ar unikālu apspiešanu, jo viņu izglītības liegšana notiek kritiskā attīstības posmā, kas ietekmē viņu turpmāko sociālo mobilitāti. Šie interseksionalā feminisma faktori skaidro norāda uz diskrimināciju, kas veido sašķelšanos jau bērniem, caur izglītības iegūšanas iespējām.

Saskaņā ar UNECSO 2024.gada ziņojumu, Talibu izglītības aizliegumi ir izraisījuši ievērojamu skolotāju trūkumu, jo sievietes, pirms 2021. gada veidoja aptuveni 40% no kopējā skolotāju skaita izglītības sistēmā, tagad ir izslēgtas no darba. Tas ir samazinājis izglītības kvalitāti arī primārajā līmenī, kas ir nepieciešamākais, lai uzsāktu un dotu iespēju sievietēm pašām veidot karjeru un kļūt ekonomiski neatkarīgām.⁷⁴ Īpaši skolotāju trūkuma problēmu var vērot lauku apvidos, kur skolotāju aizvietošana ir gandrīz neiespējama. Human Rights watch norāda, ka skolas, galvenokārt etnisko minoritāšu reģionos, ir pilnībā slēgtas Talibu uzraudzības un resursu trūkuma dēļ. Šie dati uzsver izglītības sistēmas sabrukumu, kas nesamērīgi ietekmē meitenes no marginalizētām kopienām.⁷⁵ J. Ann Tickner cilvēkdrošības ietvars ilustrē, kā šāds izglītības zudums rada ilgtermiņa draudus sabiedrības stabilitātei, tostarp palielinot nabadzību un veselības aprūpes krīzi, jo trūkst kvalificētu sieviešu speciālistu.⁷⁶ “Galvenais strīdu avots, lai uzturētu varas pozīcijas ir bijis globālo modernizācijas spēku un vietējo vēlmju reliģisko un kultūras identitāti līdzsvarošana. Diemžēl meiteņu izglītība ir kalpojusi kā lakmusa papīrs abām pusēm šajā cīņā, nevis tāpēc, ka konservatīvie un lauku iedzīvotāji uzskata, ka meitenēm nevajadzētu iegūt izglītību, bet gan tāpēc, ka skolai ir simboliska nozīme. Meitenes, kas apmeklē skolu, ir kļuvušas par spēcīgāko modernizācijas simbolu, no vienas puses, un svešzemju kundzības globalizācijas rezultātā, no otras puses.”⁷⁷ No interseksionālas un postkoloniālas perspektīvas skatoties, meiteņu izglītība nav ierobežota paša satura dēļ, bet gan tās reprezentatīvās nozīmes dēļ. Izglītība kā viena no Rietumu ietekmes un modernizācijas redzamākajām zīmēm, kas apdraud tradicionālo sociālo kārtību.

⁷³ UNESCO. (2024). “Afghanistan: 20 years of steady education progress ‘almost wiped out’.” UN News. Izgūts no: <https://news.un.org/en/story/2024/08/1153196> Skatīts:22.05.2025.

⁷⁴ Turpat.

⁷⁵ Fetrat, Sahar (2023). “Schools are Failing Boys Too.” Human Rights Watch. Izgūts no: <https://www.hrw.org/report/2023/12/06/schools-are-failing-boys-too/talibans-impact-boys-education-afghanistan> Skatīts: 26.05.2025.

⁷⁶ Tickner, J. A. (1992). “Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security.” New York: Columbia University Press.

⁷⁷ Qargha, G. O. (2022). *The relationship between schooling and conflict in Afghanistan*. Brookings Institution. Izgūts no: <https://www.brookings.edu/articles/the-relationship-between-schooling-and-conflict-in-afghanistan/> Skatīts: 25.05.2025.

UNICEF 2024. gada dati norāda, ka 242 miljoni studentu 2024. gadā saskārās ar mācību traucējumiem, kas Afganistānas perspektīvā skaidro faktorus meitenēm, kuras dzīvo lauku apvidos, kur piekļuve izglītībai ir apgrūtināta nepietiekamas infrastruktūras, skolu trūkuma un ekonomisko resursu ierobežojumu dēļ.⁷⁸ Šie ierobežojumi nevienlīdzīgi ietekmē etniskās minoritātes, piemēram, hazaru, uzbeku un turkmēņu kopienas, kas veido aptuveni 20% no Afganistānas iedzīvotājiem.⁷⁹ Ģeogrāfiskā atrašanās vieta pastiprina nevienlīdzību, kā to skaidro Doreen Massey darbs “Space, Place, and Gender”. Lauku apvidu dzīvojošās meitenes, kurām nav piekļuves slepenajām skolām, saskaras ar pilnīgu izglītības izolāciju, kas rada sadalījumu starp meitenēm no dažādiem ģeogrāfiskiem reģioniem.⁸⁰

“2021. gada vasarā, kad Taliban atgriezās pie varas, pagrīdes skolas atkal kļuva par vienu no izplatītākajiem veidiem, kā meitenes var turpināt izglītību pēc sestās klases. Papildus slēptajām skolām meitenes ir pievēršusās arī tiešsaistes skolām, lai gan daudzām Afganistānas lauku rajonu meitenēm tehnoloģijas un internets nav pieejams. Tas var būt arī dārgi grūtībās nonākušām ģimenēm.”⁸¹ Slepenās skolas, kas tiek organizētas lielākās pilsētās, ir pieejamas galvenokārt turīgākām ģimenēm, tādējādi izslēdzot meitenes no zemākām sociālajām šķirām un lauku apvidiem.⁸² Kimberlé Crenshaw intersekcionālā feminisma pieeja šos apspiešanas faktorus skaidro, kā šie aizliegumi rada daudzdimensionālu apspiešanu, kur dzimums krustojas ar etnisko piederību, sociālo šķiru un ģeogrāfisko atrašanās vietu, radot atšķirīgas pieredzes dažādām sievietes grupām, kas rada dažādas diskriminācijas formas.⁸³

Izglītība kā būtisks aizsardzības mehānisms, kas spēj nodrošināt neatkarību un pasargāt meitenes un sievietes no varas spēles, kas veido attiecības, kurā viena puse ir atkarīga no otras- varā esošās. “No 2018. līdz 2019. gadam Herātas un Bagdidas provincēs reģistrēja 183 bērnu laulības un 10 bērnu pārdošanas gadījumus vecumā no sešiem mēnešiem līdz 17 gadiem. 28 % afgāņu sievietes vecumā no 15 līdz 49 gadiem bija apprecējušās pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas. Meitenes, kuras apprecas pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas, retāk turpina

⁷⁸ UNICEF (2025). “*Nearly a quarter of a billion children’s schooling was disrupted by climate crises in 2024 – UNICEF.*” Izgūts no: <https://www.unicef.org/press-releases/nearly-quarter-billion-childrens-schooling-was-disrupted-climate-crises-2024-unicef> Skatīts: 26.05.2025.

⁷⁹ Minority Rights Group International (2025). “*Afghanistan.*” Izgūts no: <https://minorityrights.org/country/afghanistan/> Skatīts: 26.05.2025.

⁸⁰ Massey, D. (1994). “*Space, Place, and Gender.*” University of Minnesota Press. Izgūts no: https://selforganizedseminar.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/07/massey_space_place_gender.pdf

⁸¹ ZAN TIMES (2024). “*If they close our school, we will create our own.*” – Underground Schools in Afghanistan. Women’s eNews. Izgūts no: <https://womensenews.org/2024/09/if-they-close-our-school-we-will-create-our-own-underground-schools-in-afghanistan/> Skatīts: 26.05.2025.

⁸² Human Rights Watch. (2025). “*World Report 2025: Afghanistan.*” Human Rights Watch. Izgūts no: <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/afghanistan> Skatīts: 25.05.2025.

⁸³ Crenshaw, K. (1989). “*Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics.*” University of Chicago Legal Forum (139–167.lpp.) Izgūts no: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=uclf>

mācīties skolā un biežāk saskaras ar vardarbību ģimenē, diskrimināciju, vardarbību un sliktu garīgo veselību.”⁸⁴ J. Ann Tickner cilvēkdrošības ietvars uzsver, ka izglītības piekļuve ir būtiska drošības sastāvdaļa, kas ietekmē sieviešu labklājību un sabiedrības stabilitāti. Šie dati liecina par skaidru korelāciju starp labklājības iespējām atkarībā no izglītības, kas spēj ietekmēt ekonomiskos un sociālos līmeņus.⁸⁵

Teorētiskais ietvars skaidri norāda cik liela ietekme ir sieviešu drošībai un sabiedrības attīstībai, norādot, ka izglītības trūkums rada nedrošību, kas ietekmē sievietes gan veselības, gan ekonomiskajos jautājumos, kas spēj radīt ilgstošas sekas sieviešu labklājības līmenī. No intersekcionalā feminisma perspektīvas izglītības aizliegumi atklāj dzimuma, vecuma un sociālās klases krustošanos. Ģimenes ar zemāku sociālekonomisko statusu, kuras nevar atļauties slepenās skolas vai pārcelšanos uz pilsētām, piedzīvo pastiprinātu marginalizāciju. Šāda diskriminācija rada nevienlīdzīgas izglītības piekļuves iespējas, kur turīgākas ģimenes var daļēji mazināt aizliegumu sekas, bet trūcīgākas ģimenes ir pilnībā pakļautas Talibu noteikumiem.

8.2. Ekonomiskā marginalizācija

Talibi ieviestie nodarbinātības ierobežojumi aizliedz sievietēm strādāt un veidot karjeru, īpaši aizliegumu akcentējot uz valdības iestādēm un veselības aprūpes sistēmām, izņemot sieviešu slimnīcās.⁸⁶ Šie ierobežojumi rada ekonomisko sašķelšanos un nevienlīdzības veidošanos, kas sievietēm liek paļauties uz vīriešu atbalstu, kā arī samazina piekļuvi veselības aprūpei, jo trūkst sieviešu ārstu, kas varētu apkalpot sieviešu pacientus. Enloe savā teorijā uzsver, ka šāda ekonomiskā atkarība ir patriarhālās varas izpausme, kas ierobežo sieviešu iespējas cīnīties un aizstāvēt savas tiesības.

Saskaņā ar ANO Attīstības programmas - United Nations Development Programme ziņojumu “Afghanistan Socio-Economic Review” 2024.gadā, Talibu režīma nodarbinātības noteikumi un stingrie ierobežojumi ir samazinājuši sieviešu līdzdalību darba tirgū, sieviešu nodarbinātības līmenis ir līdz 6–7%. Ziņojumā apstiprināts, ka Talibu politika, tostarp nodarbinātības un izglītības ierobežojumi, ir palielinājusi dzimumu nevienlīdzību, sievietēm

⁸⁴ United Nations (2021). “Afghanistan: Girls at increasing risk of child marriage” Human Rights Izgūts no: <https://news.un.org/en/story/2021/11/1105662> Skatīts: 26.05.2025.

⁸⁵ Tickner, J. A. (1992). “Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security.” New York: Columbia University Press.

⁸⁶ Amnesty International, (2024) “Afghanistan 2024” Izgūts no: <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-asia/afghanistan/report-afghanistan/> Skatīts: 24.05.2025.

zaudējot piekļuvi darbam un ienākumiem. Tiek lēsts, ka sieviešu tiesību ierobežojumi no 2024. līdz 2026. gadam izmaksās Afganistānas ekonomikai gandrīz 920 miljonus ASV dolāru.⁸⁷ No interseksionālā feminisma skatpunkta šis darbaspēka kritums atspoguļo patriarhālu sistēmu, kas sistemātiski marginalizē sievietes, liekot tām zaudēt ekonomisko neatkarību un sabiedrisko lomu.

Saskaņā ar ANO Attīstības programmas 2024. gada ziņojumu "*Listening to Women Entrepreneurs in Afghanistan*" tiek pausts, kādā mērā ierobežojumi ierobežo ekonomisko izaugsmi. "Pētījumā uzsvērtas lielās izmaksas un šķēršļi, ar kuriem saskaras uzņēmējas, tostarp padziļināta diskriminācija, darbības ierobežojumi un ļoti vāja finanšu sistēma, kas 41% aptaujāto sieviešu ir piespiedusi nonākt parādos. Pārvietošanās ierobežojumi vēl vairāk saasina šīs problēmas, jo 73% sieviešu ziņo, ka nevar doties pat uz vietējiem tirgiem bez vīrieša pavadības, kas ir ģimenes loceklis."⁸⁸ Ierobežotā pārvietošanās un diskriminācija sievietēm, kuras ir no zemākiem sociālajām šķirām, piemēram, vientuļās mātes, atraitnes, kurām vienīgo finansiālo drošību spēj sniegt vienīgi viņu pašu ekonomiskais nodrošinājums. Šīs sievietes ir spiestas strādāt neformālā ekonomikā, kas ir slikti atmaksāta un pakļauj tās vardarbības riskiem.

"Nabadzība, kas saasinājās pēc Taliban sagrašanās 2021. gadā, padziļinājās, reaģējot uz ekstrēmām laikapstākļu parādībām un notiekošo iekšējo pārvietošanos un ekonomisko krīzi. ANO Attīstības programma ziņoja, ka aptuveni 85 % afgāņu dzīvo ar mazāk nekā vienu dolāru dienā. Saskaņā ar ANO Humānās palīdzības koordinācijas biroja datiem humānā palīdzība bija nepieciešama 23,7 miljoniem cilvēku, kas ir vairāk nekā puse no valsts iedzīvotājiem. No tiem 12 miljoniem cilvēku trūka pārtikas, bet 2,9 miljoni piedzīvoja ārkārtas badu. UNICEF lēš, ka 2024. gadā 2,9 miljoni bērnu saskārās ar akūtu nepietiekamu uzturu, no kuriem 850 000 bērnu saskārās ar dzīvībai bīstamu nepietiekamu uzturu. Humānās palīdzības programmai joprojām trūkst ievērojama finansējuma."⁸⁹

Chandra Talpade Mohanty postkoloniālā feministiskā perspektīva norāda, ka globālais kapitālisms un patriarhālās varas struktūras nedarbojas izolēti, lai tas veiksmīgi tiktu integrēts valsts struktūrā ir nepieciešama sistemātiska nevienlīdzība, kura uztur konkrētu faktoru darbību, kas šo diskrimināciju un šķelšanos veicina. Šāda strukturāla nevienlīdzība atspoguļojas

⁸⁷UNDP. (2025). "*Afghanistan Socio-Economic Review. United Nations Development Programme.*" (31.lpp) Izgūts no: <https://www.undp.org/afghanistan/publications/afghanistan-socio-economic-review> Skatīts: 22.05.2025.

⁸⁸ UNDP. (2024). "*Listening to Women Entrepreneurs in Afghanistan: Their Struggle and Resilience.*" United Nations Development Programme. (9.lpp) Izgūts no: <https://www.undp.org/afghanistan/publications/listening-women-entrepreneurs-afghanistan-their-struggle-and-resilience> Skatīts: 22.05.2025.

⁸⁹ Amnesty International, (2024) "*Afghanistan 2024*" Izgūts no: <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-asia/afghanistan/report-afghanistan/> Skatīts: 24.05.2025.

arī empīriskajos datos. UNDP 2025.gada ziņojums sniedz ieskatu, ka sieviešu vadītās mājražniecības Afganistānā patērē mazāk pārtikas un ir spiestas ieguldīt lielāku darba apjomu, lai sasniegtu līdzvērtīgu ienākumu līmeni kā vīriešu vadītās mājražniecībās.⁹⁰ Nevienlīdzība arī resursu sadalījumā un sociālekonomisko stāvokli, kurā sievietēm nav iespēja veidot vienlīdzīgu darba slogu, lai sekmētu vienlīdzīgu ekonomisko atbildību un ieguldījumu. Šī ekonomiskā nevienlīdzība ir saistīta ar globālā kapitālisma dinamiku, kā to apraksta Mohanty. Afganistānas ekonomika, kas ir smagi skarta konflikta un sankciju dēļ, rada apstākļus, kuros sievietes ir spiestas pašauties uz zemāk apmaksātiem vai neformāliem darbiem.⁹¹

Balsoties uz K.Crenshaw intersekcionalitātes koncepta teoriju, tā norāda, ka nodarbinātības aizliegumi nesamērīgi ietekmē zemākās sociālās šķiras sievietes, kurām nav alternatīvu ienākumu avotu, tādējādi pastiprinot sociālo nevienlīdzību, kas nozīmē, ka sievietēm ir jābūt atkarīgām no vīrieša, kas tam piešķir lielāku varu ekonomiskajos jautājumos. Teorija sasauca ar empīriskās daļas datiem, jo Talibu režīms tiek veidots, lai sievietes ne ekonomiski, ne sociāli spētu iegūt sev iespējas attīstīties, izglītoties un gūt sev jebkāda veida pienesumu. Etniskās minoritātes, piemēram, hazaru un tadžiku sievietes, saskaras ar pastiprinātu diskrimināciju, jo Talibu institūcijas bieži mērķtiecīgi vēršas pret šīm grupām, apsūdzot tās reliģisko normu neievērošanā. Bell Hooks intersekcionalā analīze norāda, ka šāda ekonomiskā marginalizācija krustojas ar dzimumu, sociālo šķiru un etnisko piederību, radot diskriminācijas formas, kuras ir grūtāk uzmanīt, jo tās ietver vairāku faktoru mijiedarbību.⁹²

Šāda ekonomiskā atkarība nav reducējama tika uz finansiāliem aspektiem, šī varas sadale spēlē lomu arī vispārīgās varas attiecībās starp vīrieti un sievieti. Izprotot šo faktoru mijiedarbību var analizēt, ka strukturāla nevienlīdzība vienā jomā pastiprina apspiešanas mehānismus citā, tādējādi apstiprinās teorijā analizētā daudzdimensionālā marginalizācija.

⁹⁰ UNDP. (2025). "Afghanistan Socio-Economic Review. United Nations Development Programme." Izgūts no: <https://www.undp.org/afghanistan/publications/afghanistan-socio-economic-review> Skatīts: 20.05.2025.

⁹¹ Mohanty, C. T. (2003). *Feminism Without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Duke University Press. Izgūts no: <https://hamtramckfreeschool.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/05/mohanty-chandra-feminism-without-borders-decolonizing-theory-practicing-solidarity.pdf>

⁹² Hooks, B. (1984). *Feminist theory: From margin to center*. South End Press. Izgūts no : https://funceji.wordpress.com/wpcontent/uploads/2017/08/bell_hooks_feminist_theory_from_margin_to_centebookzz-org_.pdf

8.3. Publiskās telpas izolācija

Talibi režīms sieviešu pakļautību uzmana arī caur pārvietošanās noteikumiem. Afganistānā sievietes ārpus mājas drīkst pārvietoties tikai vīrieša pavadoņa klātbūtnē. Šo faktoru un noteikumu ieviešanu skaidro C.Enloe, par sieviešu pārvietošanās iespējām un to aizliegumiem, nav tikai drošības vai reliģiskās ideoloģijas jautājums, bet gan varas attiecības, kurās sieviete tiek apzināti uzturēta, lai būtu atkarīga no vīriešiem, liedzot autonomiju un iespēju uz sabiedrisko brīvību. Šie noteikumi būtiski samazina sieviešu brīvību, izvēles iespējas un spēju patstāvīgi pārvietoties, kas apgrūtina piekļuvi izglītībai, darba iespējām un veselības aprūpei. Īpaši ar to saskars sievietes no lauku reģioniem, kur infrastruktūra jau tā ir nepietiekama. Šāda sociālā izolācija un strukturētā diskriminācija sekmē pastiprinātu nedrošības sajūtu un palielina sieviešu ievainojamību dažādu vardarbības formu priekšā. “Saskaņā ar ANO Augstā komisāra bēgļu jautājumos biroja (UNHCR) datiem, kas minēti Eiropas Parlamenta dokumentā, 35% sieviešu un meiteņu, kas meklē patvērumu kaimiņvalstīs (Irānā un Pakistānā), ziņoja par nedrošības sajūtu dzimumbalstītas vardarbības un sodu dēļ.”⁹³ Publiskie sodi sevī ietver arī arestus un fizisku vardarbību, ko īsteno Talibu “Tikumu veicināšanas un netikumu novēršanas ministrijas” patrolētāji. Talibu režīma institūcija, kura ir atbildīga par konkrēto ierobežojumu uzutrēšanu, 2024. gada augustā izdeva “Moralitātes likumu”, kas sievietēm aizliedz publiski runāt, dziedāt vai pat skatīties uz nepazīstamiem vīriešiem, tādējādi ievērojami saasinot viņu sociālo izolāciju un ierobežojot publisko līdzdalību.⁹⁴ Fatima Mernissi savā feminisma skatījumā norāda, ka šāda veida uzraudzība un sodi tiek ideoloģiski pamatoti ar reliģisko ideju un interpretāciju, kas sievietes pakļautību interpretē kā pienākumu. Šādi gērbšanās un uzvedības regulējumi nav tikai individuālas brīvības jautājums, tie mijiedarbojoties ar citiem faktoriem veido daļu no strukturālās vardarbības, kas nostiprina sieviešu marginalizāciju sabiedrībā.

Īpaši smagi Talibu noteiktie pārvietošanās ierobežojumi ietekmē sievietes, kas dzīvo lauku apvidos. Doreen Massey darbs “Space, Place, and Gender” norāda, ka ģeogrāfiskā atrašanās vieta ir spēcīgs faktors, kas tieši ietekmē nevienlīdzību, jo sievietes no lauku teritorijām, atšķirībā no sievietēm no pilsētām, saskaras ar fiziskiem un ikdienā sastopamiem šķēršļiem, piemēram, ceļu trūkumu vai sabiedriskā transporta neesamību, kas padara noteikumu

⁹³ Eiropas Parlaments (2022). “Rezolūcijas priekšlikums par situāciju Afganistānā, jo īpaši sieviešu tiesību stāvokli.” Izgūts no: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2022-0204_LV.html Skatīts: 24.05.2025.

⁹⁴ UN Women. (2024). “*Afghanistan Gender Country Profile 2024*” Izgūts no: <https://open.unwomen.org> Skatīts: 20.05.2025.

ievērošanu neizpildāmu.⁹⁵ Lauku teritorijās bieži trūkst pamata infrastruktūras, piemēram, sabiedriskā transporta, medicīnisko iestāžu vai tuvumā esošu tirgu, kuros sievietes spēj sev iegūt ekonomiskos guvumus. Sievietēm, kurām nav pieejams vīriešu pavadonis, bez kura uzturēties ārpus mājas nav atļauts, kļūst neiespējami nokļūt nepieciešamajās lokācijās, jo ģeogrāfiskā izolācija un transporta iespēju ierobežojumi vēl vairāk sarežģī ikdienas mobilitāti.

Saskaņā ar UNDP ziņojumu “Changes in Afghan Economy, Households and Cross-Cutting Sectors”, “2023. gadā 69 % no Afganistānas iedzīvotājiem ir nenodrošināti ar iztikas līdzekļiem, jo viņiem nav pieejama veselības aprūpe, pirmās nepieciešamības preces, piemēroti dzīves apstākļi un nodarbinātības iespējas, kas ir nepieciešamas pamata iztikas minimuma nodrošināšanai.”⁹⁶ “Situācija lauku apvidos ir sliktāka nekā pilsētās, jo 87% 2022. gadā un 74% 2023. gadā no lauku apvidos dzīvojošajiem cilvēkiem ir nepietiekami nodrošināti ar iztikas līdzekļiem, bet 78% 2022. gadā un 55% 2023. gadā pilsētu apvidos dzīvojošie cilvēki ir klasificēti kā nepietiekami nodrošināti ar iztikas līdzekļiem.”⁹⁷

Šie dati ilustrē, kā Talibu politika nesamērīgi ietekmē cilvēkus no mazāk nodrošinātām, attālām kopienām, padziļinot gan dzimumu, gan reģionālās nevienlīdzības. Analizējot datus un tos sakidrojot caur Ann Tickner cilvēkdrošības konceptu, var secināt, ka diskriminācija, kas vērsta uz sievietēm īpaši spēcīgi veido šķiras atkarībā no to dzīvesvietas. Šie apstākļi veido nedrošību, kas nav saistīta ar militāriem draudiem, bet ar ikdienas vardarbības, sociālās izslēgšanas un psiholoģiskā spiediena riskiem, kas īpaši ietekmē sievietes labklājību.⁹⁸ Intersekcionalā pieeja atklāj, ka šie ierobežojumi nevienlīdzīgi ietekmē sievietes atkarībā no ģeogrāfiskās atrašanās vietas, sociālās šķiras un etniskās piederības, jo turīgākas sievietes pilsētās, var atļauties privātus transporta līdzekļus vai algot pavadonus, bet lauku sievietes ir pilnībā atkarīgas no vīriešu atbalsta, tādējādi zaudējot piekļuvi sabiedriskajai dzīvei.

Talibu režīms ievieš arī obligātas prasības sievietēm publiskās vietās nēsāt ķermeņa pārklājus jeb burkas. Fatima Mernissi analīze par plīvuru kā simbolisku kontroli skaidro, ka Talibu ģērbšanās noteikumi, tostarp obligāts pilns sejas aizsegs, un pārvietošanās ierobežojumi kalpo kā ideoloģisks rīks, kas leģitimē sievietes pakļautību, pasniedzot to kā reliģisku

⁹⁵ Massey, D. (1994). “*Space, Place, and Gender*.” University of Minnesota Press. Izgūts no: https://selforganizedseminar.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/07/massey_space_place_gender.pdf

⁹⁶ United Nations Development Programme (UNDP) (2024). “*Two Years in Review: Changes in Afghan Economy, Households and Cross Cutting Sectors*.” 14.lpp. Izgūts no: <https://www.undp.org/afghanistan/publications/two-years-review> Skatīts: 23.05.2025.

⁹⁷Turpat. 40.lpp.

⁹⁸ Tickner, J. A. (1992). “*Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*.” New York: Columbia University Press.

pienākumu.⁹⁹ Šī prasība gan fiziski ietekmē un ierobežo sieviešu tiesības, gan arī simboliski norāda uz sieviešu sociālo lomu. Obligātā prasība pēc konkrēta ģērbšanās stila samazina sieviešu rīcībspēju un līdzdalību sabiedriskajos procesos. Režims ir ieviesis stingras prasības, kuru neievērošanas gadījumā sievietes saskartos ar publiskiem sodiem, arestu, fizisku vardarbību un pazemošanu, kas dabiskā veidā veicina sieviešu pakļāvību režīmam.¹⁰⁰ Talibu režīma uzraudzīšanai ir izveidota institūcija, kas nodrošina uzraudzību, lai valstī morāles principi tiktu ievēroti. “Tikumu veicināšanas un netikumu novēršanas ministrija”, kas ir atbildīga, lai apģērbu, uzturēšanās, izglītības un nodarbinātības aizliegumi un normas tiktu pārraudzītas.¹⁰¹

Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos biroja OHCHR ziņojumu, sievietes, kuras nevalkā Talibu noteiktajam standartam atbilstošu apģērbu, tiek pakļautas patvaļīgai aizturēšanai, draudiem un dažkārt fiziskai vardarbībai. “Sievietes un meitenes tika piespiedu kārtā nogādātas policijas automašīnās un apsūdzētas par “nepareizā hidžaba” nēsāšanu, kā arī turētas apcietinājumā bez tiesībām sazināties, un Taliban pārstāvji apgalvoja, ka viņas valkājušas krāsainas un pieguļošas drēbes pret viņu norādījumiem. Talibi 2022. gada maijā pavēlēja visām sievietēm ievērot “pareizu hidžabu”, vēlams, publiskās vietās valkājot čadari (brīvs melns apģērbs, kas aizsedz ķermeni un seju), un noteica, ka vīriešu dzimuma radnieki ir atbildīgi par aizlieguma ievērošanu vai arī viņiem draud sods.”¹⁰² Šie apģērba noteikumi un to stingrā izpilde rada sievietēm pastāvīgu baiļu un trauksmes sajūtu, kas ierobežo viņu brīvību un apgrūtina ikdienas aktivitātes, piemēram, došanos uz veselības aprūpes iestādēm vai tirgu. Ekonomiskā situācija vēl vairāk pasliktina apstākļus, jo daudzas sievietes, īpaši lauku apvidos, nespēj atļauties dārgu apģērbu, kas atbilst Talibu prasībām, tādējādi palielinot risku tikt sodītām.¹⁰³

J. Ann Tickner cilvēkdrošības ietvars uzsver, ka apģērba normas rada nedrošības prizmu, kas ietver ne tikai fizisku vardarbību, bet arī psiholoģisku spiedienu, sociālo izslēgšanu un piekļuves zudumu pamatpakalpojumiem, tādējādi apdraudot sieviešu labklājību un sabiedrības

⁹⁹ Mernissi, F. (1991). *The veil and the male elite: A feminist interpretation of women's rights in Islam*. Addison-Wesley., (100.-112.lpp.) Izgūts no: <https://archive.org/details/veilmaleelitefem00mernrich/page/n7/mode/1up>

¹⁰⁰ Amnesty International, (2024) “*Afghanistan 2024*” Izgūts no: <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-asia/afghanistan/report-afghanistan/> Skatīts: 24.05.2025.

¹⁰¹ Al Jazeera. (2021). “*Taliban announces new government for Afghanistan.*” Izgūts no: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/7/taliban-announce-acting-cabinet-for-afghanistan> Skatīts: 24.05.2025.

¹⁰² Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību augstā komisāra birojs (OHCHR) (2024). “*Afghanistan: Taliban's arbitrary arrests and detention of women and girls over dress code must end immediately, UN experts say.*” Izgūts no: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/02/afghanistan-talibans-arbitrary-arrests-and-detention-women-and-girls-over> Skatīts: 26.05.2025.

¹⁰³ UN Women. (2024). “*Afghanistan Gender Country Profile*” 2024. Izgūts no: [https://open.unwomen.org](https://open.unwomen.org/Skatits:22.05.2025) Skatīts:22.05.2025.

stabilitāti.¹⁰⁴ Kā uzsver Cynthia Enloe, kontrolētas varas iestādes un režīmu institūcijas kalpo kā patriarhālās kontroles mehānismi, kas padara dzimumu hierarhiju par institucionālu un politisku sistēmu.

¹⁰⁴ Tickner, J. A. (1992). *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press

9. Starptautisko attiecību konteksts un organizāciju reakcija uz Talibu politiku

Pēc Talibu varas atgriešanās 2021. gada augustā tādas organizācijas kā ANO, Amnesty International un Human Rights Watch ir dokumentējušas un nosodījušas Talibu īstenotos sieviešu tiesību pārkāpumus. Saskaņā ar ANO Drošības padomes 2023. gada ziņojumu, Talibu politika, kas ietver izglītības aizliegumus meitenēm, nodarbinātības ierobežojumus un pārvietošanās kontroli, ir klasificēta kā “sistemātiska dzimumu diskriminācija”¹⁰⁵ ANO ir ieviesusi sankcijas pret Talibu vadītājiem, kā vienu no sankcijām izmantojot ceļošanas aizliegumus un aktīvu iesaldēšanu, lai radītu spiedienu uz režīmu, ar mērķi mainīt režīma īstenoto politiku. Tomēr šīs sankcijas ir radījušas neviennozīmīgas sekas. “Iepriekšējās divās desmitgadēs Afganistānas valdība bija atkarīga no starptautiskā attīstības atbalsta no līdzekļu devējiem, lai finansētu tādus būtiskus pakalpojumus kā primārā veselības aprūpe.”¹⁰⁶ Sankcijas ir sarežģījušas humanitārās palīdzības piegādi Afganistānā, īpaši lauku apvidos, kur dzīvo liela daļa afgāņu sieviešu, tādējādi pastiprinot ģeogrāfisko nevienlīdzību. Saskaņā ar UNDP 2024. gada ziņojumu “Two Years in Review: Changes in Afghan Economy, Households” un OHCHR 2024. gada ziņojumiem, sankciju radītie finanšu un loģistikas ierobežojumi apgrūtina palīdzības piegādi attālos reģionos, kur infrastruktūra un drošība ir vājākā.¹⁰⁷

Cynthia Enloe “dzimumu varas” koncepts skaidro, ka globālās varas struktūras, tostarp starptautiskās sankcijas bieži vien uztur patriarhālās normas, ignorējot sieviešu specifiskās pieredzes. Piemēram, sankcijas, kas vērstas uz Talibu elites vājināšanu, ne vienmēr ņem vērā to ietekmi uz marginalizētajām grupām, kā piemērus var minēt, lauku sievietes vai etniskās minoritātes. C.Enloe uzsver, ka starptautiskā politika nespēj būt dzimumneitrāla, jo tajā mijiedarbojas vairāki faktori, kas pastiprina viens otra diskriminācijas veidus, un nespēj iekļaut

¹⁰⁵ United Nations Security Council. (2023). *Report on the situation in Afghanistan*. Retrieved from <https://www.un.org/securitycouncil/content/afghanistan>

¹⁰⁶ Human Rights Watch. (2024). *“A Disaster for the Foreseeable Future”: Afghanistan’s healthcare crisis*. Izgūts no: <https://www.hrw.org/report/2024/02/12/disaster-foreseeable-future/afghanistans-healthcare-crisis> Skatīts: 25.05.2025.

¹⁰⁷ United Nations Development Programme (UNDP) (2024). *“Two Years in Review: Changes in Afghan Economy, Households and Cross Cutting Sectors.”* 16.lpp. Izgūts no: <https://www.undp.org/afghanistan/publications/two-years-review> Skatīts: 23.05.2025.

dažādas sieviešu pieredzes.¹⁰⁸ Šāda pieeja atklāj, ka sankcijas, lai gan paredzētas Talibu režīma politikas mazināšanai, var netieši apgrūtināt piekļuvi resursiem sievietēm, kuras jau saskaras ar ekonomisko marginalizāciju un ģeogrāfisko izolāciju.

Neskatoties uz Talibu īstenoto represīvo politiku, ar kontrolējošu režīmu, kas apliecina viņu autonomiju un rīcībspēju, kas saskan ar interseksionālā feminisma uzsvaru uz marginalizēto grupu spēju rīkoties apstākļos, kuros pastāv sistēmiska apspiešana. Laika posmā no 2021. līdz 2022. gadam Kabulā un citās pilsētās norisinājās protesti, kuros sievietes protestēja un iestājās par savām tiesībām cīnoties pret Talibu noteiktajiem izglītības un nodarbinātības ierobežojumiem. Kā norāda Amnesty International, šie protesti tika vardarbīgi apspiesti, bet sievietes pretojās un iestājās par savām tiesībām, kas norādīja uz sieviešu apņēmību, neskatoties uz draudiem un represijām. “Tā kā tika ierobežota miermīlīgas pulcēšanās brīvība, neatkarīga pētnieku grupa Afghan Witness ziņoja, ka 94 % no visiem sieviešu protestiem “notika telpās.””¹⁰⁹

Neskatoties uz Taliban režīma sodiem un aizliegumiem, kā režīma pretošanās forma tika īstenota arī afgāņu saviešu organizētās slepenās skolas, lai nodrošinātu meitenēm iespēju turpināt izglītību, neskatoties aizliegumiem. Šīs iniciatīvas parasti tiek īstenotas un piedāvātas pilsētu teritorijās un pārsvarā pieejamas ģimenēm ar iespējami lielākiem resursiem, kas arī skaidro šo šķelšanos, jo ir redzama ekonomiskā un ģeogrāfiskā plaisa starp piedāvājumiem un iespējām pilsētā dzīvojošajām sievietēm un laukos dzīvojošajām.

Chandra Talpade Mohanty savā postkoloniālajā analizē kritizē tendenci globālajā diskursā attēlot tā dēvētās "Trešās pasaules" sievietes kā pasīvus apspiešanas upurus, ignorējot viņu rīcībspēju un kolektīvo pretestību. Tomēr šāda veida iniciatīvas, kuras pretojas režīma politikai un iet pret likumu, bieži ir pieejamas tikai tām sievietēm, kurām ir piekļuve noteiktiem sociālajiem, ekonomiskajiem vai digitālajiem resursiem. Tādējādi tās ne vienmēr spēj sasniegt visievainojamākās grupas, īpaši sievietes no lauku apvidiem vai etniskajām minoritātēm, tā pastiprinot jau esošo sociālo un ģeogrāfisko nevienlīdzību.¹¹⁰

¹⁰⁸ Enloe, C. (2000). *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics* (2. izd.). University of California Press. Izgūts no : <https://ebookcentral-proquestcom.datubazes.lanet.lv/lib/lulv/reader.action?docID=1687669&c=RVBVQg&ppg=1>

¹⁰⁹ Amnesty International. (2024). *"Afghanistan: Taliban's crackdown on women's protests intensifies."* Izgūts no: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/09/afghanistan-taliban-crackdown-on-womens-protests-intensifies/>

¹¹⁰ Mohanty, C. T. (2003). *"Feminism Without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity."* Duke University Press. Izgūts no: <https://hamtramckfreeschool.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/05/mohanty-chandra-feminism-without-borders-decolonizing-theory-practicing-solidarity.pdf>

10. Secinājumi

Bakalaura darbs, analizējot Talibu režīma ietekmi uz sieviešu tiesībām Afganistānā caur intersekcionalā feminisma perspektīvu, atklāj kompleksu dzimumu nevienlīdzību, kurā dzimums mijiedarbojas ar etnisko piederību, reliģiju, sociālo šķiru un ģeogrāfisko atrašanās vietu, radot dažādas apspiešanas formas. Afganistānas iekšpolitika un institucionālā kārtība nav tikai juridisku vai politisku aizliegumu sekas, bet gan strukturālas sistēmas rezultāts, kas balstās gan ideoloģiskā kontrolē, gan ierobežojumi piekļuvē resursiem un iespējām, atkarībā no sievietes piederības konkrētai sociālajai grupai. Šariata kontekstā Fatima Mernissi norāda, ka, lai gan Korāns atbalsta vienlīdzīgas tiesības uz īpašumu un izglītību, hadīsu vīriešu interpretācijas, kas veidotas elites interesēs, ievieš stingras sociālās normas, lai kontrolētu sieviešu uzvedību un ķermeņi. Šādas normas, kas agrīnās islāma kopienās nebija tik stingras, laika gaitā nostiprināja patriarhālo varu. Intersekcionalā analīze atklāj, ka sieviešu apspiešana islāma sabiedrībās mainās atkarībā no ekonomiskā stāvokļa, kultūras tradīcijām un ģeogrāfiskā konteksta.

Pēc Taliban varas pārņemšanas Afganistānā valsts ekonomika piedzīvoja strauju sabrukumu, kas noveda pie simtiem tūkstošu darbavietu zaudēšanas un ievērojamas sociālekonomiskās lejupslīdes. Šī situācija ir radījusi galēju nabadzību plašām iedzīvotāju grupām, padarot daudzas ģimenes nespējīgas nosegt pamatvajadzības. Šī daudzdimensionālā krīze tieši ietekmē izdzīvošanu. Tas apliecina, ka ekonomiskā nedrošība nav atdalāma no cilvēktiesību ievērošanas un labklājības jautājumiem. Saskaņā ar J. Ann Tickner cilvēkdrošības teoriju, šī situācija uzskatāma par sistemātisku draudu sieviešu un bērnu drošībai, jo tiek ierobežota piekļuve veselības aprūpei, izglītībai un pārtikai- pamatvajadzībām, kuras ir cieši saistītas ar dzimuma un sociālās klases dimensiju. Turklāt intersekcionalā pieeja parāda, ka šie apstākļi visvairāk skar tās sievietes, kurām jau sākotnēji bija ierobežoti resursi un iespējas, tādējādi vēl vairāk nostiprinot pastāvošās varas struktūras un nevienlīdzību.

Šie faktori ierobežo sieviešu tiesības, ieviešot stingrus aizliegumus izglītībā, nodarbinātībā un publiskās telpas pieejamībā. Šie ierobežojumi, kas pamatoti ar Talibu šariata likumu

interpretāciju, atspoguļo patriarhālas varas struktūras, kuras, kā norāda Cynthia Enloe, institucionalizē sieviešu pakļautību un nostiprina vīriešu dominanci.

Interseksionālā feminisma teorija, balstoties uz Kimberlé Crenshaw, Chandra Talpade Mohanty un J. Ann Tickner darbiem, piedāvā visaptverošu ietvaru, kas atklāj, kā Talibu politika nesamērīgi ietekmē dažādas sieviešu grupas. Empīriskie dati, tostarp UNDP 2024. gada ziņojumu "Changes in Afghan Economy, Households and Cross-Cutting Sectors", 87% lauku apvidu iedzīvotāju 2022. gadā un 74% 2023. gadā ir nenodrošināti ar iztikas līdzekļiem, salīdzinot ar 78% 2022. gadā un 55% 2023. gadā pilsētās, kas norāda uz dziļāku ekonomisko un sociālo marginalizāciju lauku apvidos, kur sievietes saskaras ar papildu ierobežojumiem pārvietošanās un resursu pieejamības ziņā. Diskriminācijas šķautnes, kuras paspilgtina atšķirības, ar kurām ikdienā saskarās sievietes no dažādām dzīvesvietām, kā norāda Crenshaw, rada "starpnozaru subordināciju", kurā viens apspiešanas faktors mijiedarbojas ar citiem, radot papildu neaizsargātības dimensijas.

UNDP 2024. gada ziņojums "Listening to Women Entrepreneurs in Afghanistan" norāda, ka 41% aptaujāto sieviešu ir nonākušas parādos ekonomisko ierobežojumu dēļ, un 73% sieviešu ziņo, ka nevar doties uz vietējiem tirgiem bez vīrieša pavadības, kas pastiprina ekonomisko atkarību un izolāciju. Interseksionālā pieeja atklāj, ka trūcīgās sievietes cieš visvairāk, pastiprinot dzimuma, šķiras un etniskās piederības nevienlīdzību. Šī izolācija apdraud sabiedrības attīstību, uzsverot vajadzību pēc mērķtiecīga starptautiska atbalsta marginalizētām grupām. Talibu režīms atspoguļo patriarhālas struktūras, kas ierobežo sieviešu mobilitāti un ekonomisko patstāvību. Tas rada atkarību no vīriešiem, nostiprinot dzimumu hierarhiju.

Publiskās telpas izolācija, tostarp pārvietošanās ierobežojumi un noteikumi konkrētam apģērba lietojumam, kā analizēts caur Fatima Mernissi un Doreen Massey darbiem, veido strukturālu vardarbību, kas fiziski un simboliski ierobežo sieviešu autonomiju. Apģērba noteikumi un vīriešu pavadības prasība simboliski nostiprina sieviešu zemāko statusu. Sociālā telpa nav neitrāla, bet gan konstruēta, atspoguļojot varas attiecības, tostarp dzimumu nevienlīdzību.

Izglītības aizliegumi, kas kopš 2021.gada saskāruši aptuveni 1,4 miljonus meiteņu, rada ilgtermiņa draudus sabiedrības stabilitātei, kā to uzsver Tickner cilvēkdrošības koncepts, un pastiprina nevienlīdzību, krustojoties dzimumam, vecumam un ģeogrāfiskajai atrašanās vietai. Ekonomiskā analīze liecina, ka nodarbinātības ierobežojumi 2024.–2026. gadā Afganistānas ekonomikai varētu izmaksāt līdz pat 920 miljoniem ASV dolāru, demonstrējot, ka dzimumu nevienlīdzība ne tikai pasliktina sieviešu sociālo stāvokli, bet arī negatīvi ietekmē valsts

ekonomisko attīstību kopumā. Izglītības faktori tiešā veidā korelē ar nākotnes darbaspēka pieaugumu vai samazināšanos. Tātad izglītības aizliegumi rada sociālkulturālas sekas, kas apdraud sabiedrības stabilitāti. Kā uzsver Tickner, izglītība ir būtisks elements, lai veidotu iekļaujošu sabiedrību un mazinātu konfliktu riskus. Tādējādi izglītības aizliegumi ne tikai ierobežo individuālās tiesības, bet arī apdraud sabiedrības ilgtspējīgu attīstību un drošību.

Darbs uzsver, ka Talibu politika ne tikai atceļ iepriekšējās desmitgadēs sasniegto progresu sievietes tiesībās, bet arī rada daudzdimensionālu apspiešanu, kurā reliģiskā ideoloģija, ekonomiskā atkarība un ģeogrāfiskā izolācija savstarpēji pastiprina nevienlīdzību. Tomēr, kā norāda Mohanty, afgāņu sievietes pretestība, piemēram, slepeno skolu organizēšana un protesti, apliecina viņu rīcībspēju pat ekstremālos apstākļos. Šāda pretestība tomēr bieži ir pieejama tikai sievietēm ar noteiktiem resursiem, tādējādi pastiprinot plaisu starp pilsētu un lauku sievietēm, kā arī starp dažādām sociālajām un etniskajām grupām.

Starptautiskā reakcija, tostarp ANO sankcijas un NVO ziņojumi, atklāj globālo dimensiju, kurā Talibu politika rada sarežģījumus humānās palīdzības piegādē, kā norādīts UNDP 2025. gada ziņojumā. Enloe “dzimumu varas” koncepts uzsver, ka starptautiskā politika bieži vien nespēj pilnībā iekļaut sievietes specifiskās pieredzes, tādējādi netieši pastiprinot nevienlīdzību. Interseksionālā pieeja piedāvā risinājumu, aicinot uz mērķtiecīgu atbalstu marginalizētām grupām.

Kopumā darbs apliecina, ka interseksionālais feminisms ir efektīvs rīks, lai izprastu Talibu režīma ietekmi uz sievietes tiesībām, atklājot, kā dzimumu diskriminācija krustojas ar citiem identitātes faktoriem, radot sarežģītas apspiešanas formas. Pētījums uzsver nepieciešamību pēc starptautiskas rīcības, kas vērsta uz sievietes ekonomiskās un sociālās iekļaušanas veicināšanu, vienlaikus ņemot vērā dažādu sievietes grupu unikālās pieredzes un pretestības potenciālu. Turpmākā izpēte varētu koncentrēties uz konkrētām iniciatīvām, kas stiprina afgāņu sievietes aģentūru, kā arī uz globālās kopienas lomu efektīvu risinājumu izstrādē, kas respektē kultūras un sociālās atšķirības.

11. Avoti

- Al Jazeera. (2021). "Taliban announces new government for Afghanistan." Izgūts no: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/7/taliban-announce-acting-cabinet-for-afghanistan>
- Amnesty International. (2022). "Afghanistan: Taliban's crackdown on women's protests intensifies." Izgūts no: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/09/afghanistan-taliban-crackdown-on-womens-protests-intensifies/>
- Amnesty International. (2024). "Afghanistan 2024." Izgūts no: <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-asia/afghanistan/report-afghanistan/>
- Anthias, F. (2001). *The material of ethnicity: Beyond ethnic groups and boundaries. Ethnic and Racial Studies*.
- Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību augstā komisāra birojs (OHCHR). (2024). "Afghanistan: Taliban's arbitrary arrests and detention of women and girls over dress code must end immediately, UN experts say." Izgūts no: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/02/afghanistan-talibans-arbitrary-arrests-and-detention-women-and-girls-over>
- BBC News. (2023). "Afghanistan country profile." Izgūts no: <https://www.bbc.com/news/world-south-asia-12011352>
- Britannica. (n.d.). *Afghan War*. Izgūts no: <https://www.britannica.com/event/Afghan-War>
- CNN. (2021). "Afghan President Ashraf Ghani flees country as Taliban enters Kabul." Izgūts no: <https://www.cnn.com/2021/08/15/asia/afghanistan-ashraf-ghani-leaves-kabul-intl>
- Combahee River Collective. (1977). "A Black feminist statement." Boston, Massachusetts, 269–277.lpp. Izgūts no: <https://careprogram.ucla.edu/education/readings/Combahee1977> Skatīts: 22.05.2025.
- Council on Foreign Relations. (n.d.). "Afghanistan War timeline." Izgūts no: <https://www.cfr.org/timeline/afghanistan-war>
- Crenshaw, K. (1989). "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics." *University of Chicago Legal Forum*, 139–167.lpp. Izgūts no: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=uclf>
- Crenshaw, K. (2020). "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color." *JSTOR Daily*. Izgūts no: <https://daily.jstor.org/kimberle-crenshaws-intersectional-feminism/>
- DeGraffenreid v. General Motors Assembly Division, 413 F. Supp. 142 (E.D. Mo. 1976). Izgūts no: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/413/142/1660699/>
- Eisenstein, Z. (1978). "The Combahee River Collective Statement." *University of Pennsylvania*. Izgūts no: https://americanstudies.yale.edu/sites/default/files/files/Keyword%20Coalition_Readings.pdf
- Enloe, C. (2000). *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics* (2. izd.). University of California Press, 75–130.lpp. Izgūts no: <https://ebookcentral-proquest-com.databazes.lanet.lv/lib/lulv/reader.action?docID=1687669&c=RVBVQg&ppg=1>
- Enloe, C.H. (2014) *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. 2nd ed. Berkeley: University of California Press. Izgūts no: <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/Enloe-Bananas-Beaches-and-Bases-Ch.1.pdf>
- Eiropas Parlaments. (2022). "Rezolūcijas priekšlikums par situāciju Afganistānā, jo īpaši sieviešu tiesību stāvokli." Izgūts no: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2022-0204_LV.html
- European Union Agency for Asylum (EUAA). (2024). "Past conflicts (1979–2001)." *Country Guidance: Afghanistan*. Izgūts no: <https://euaa.europa.eu/country-guidance-afghanistan-2024/712-past-conflicts-1979-2001>.
- Fetrat, S. (2023). "Schools are Failing Boys Too." *Human Rights Watch*. Izgūts no: <https://www.hrw.org/report/2023/12/06/schools-are-failing-boys-too/talibans-impact-boys-education-afghanistan>

- Fourier, C. (1808). *The Theory of the Four Movements*. Izgūts no: <https://archive.org/details/TheTheoryOfTheFourMovementsByCharlesFourier>
- Fourier, C. (1841). *Théorie des quatre mouvements et des destinées générales*. Paris: Librairie Sociétaire. Izgūts no: <https://archive.org/details/thoriedesquatre00fourgoog/page/6/mode/1up>
- Garza, A. (2014). “A herstory of the #BlackLivesMatter movement.” *Feminist Wire*. Izgūts no: <https://thefeministwire.com/2014/10/blacklivesmatter-2/>
- Goldstein, L. (1982). “Fourier and the Origins of Feminism.” *International Socialism*, 45–62.lpp.
- Gossman, P. (2001). “Afghanistan in the Balance.” *Middle East Research and Information Project*. Izgūts no: <https://merip.org/2001/12/afghanistan-in-the-balance/>
- Hanifi, M. J. (2012). “Causes and consequences of the destabilization of Afghanistan.” *Middle East Institute*. Izgūts no: <https://www.mei.edu/publications/causes-and-consequences-destabilization-afghanistan>
- Hooks, B. (1984). *Feminist theory: From margin to center*. South End Press, Izgūts no: https://funceji.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/08/bell_hooks_feminist_theory_from_margin_to_centebookzz-org_.pdf
- Hooks, B. (n.d.). *What is the patriarchy?* bell hooks Books. Izgūts no: <https://bellhooksbooks.com/faq-items/what-is-the-patriarchy-of-bell-hooks/>
- Human Rights Watch. (2024). “*A Disaster for the Foreseeable Future*”: *Afghanistan’s healthcare crisis*. Izgūts no: <https://www.hrw.org/report/2024/02/12/disaster-foreseeable-future/afghanistans-healthcare-crisis>
- Human Rights Watch. (2025). “World Report 2025: Afghanistan.” Izgūts no: <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/afghanistan>
- International Crisis Group. (2021). “The Doha Agreement and the Taliban’s Political Strategy.” Izgūts no: <https://www.crisisgroup.org/asia/south-asia/afghanistan>
- JstorDaily. (2020). “Kimberlé Crenshaw’s intersectional feminism.” *JSTOR Daily*. Izgūts no: <https://daily.jstor.org/kimberle-crenshaws-intersectional-feminism/>
- K.Kerolīna (2023). “Intersekcionalitātes izpratne un tās ietekme uz veselības aprūpi” *CoAccess*. Izgūts no: <https://www.coaccess.com/lv/blog/intersectionality2/>
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press.
- Maizland, L. (2001). “Crisis of Impunity: The Role of Pakistan, Russia, and Iran in Fueling the Civil War.” *Human Rights Watch*. Izgūts no: <https://www.hrw.org/reports/2001/afghan2/>
- Maizland, L. (2023). “The Taliban in Afghanistan.” Izgūts no: <https://www.cfr.org/backgrounder/taliban-afghanistan>
- Massey, D. (1994). *Space, Place, and Gender*. University of Minnesota Press, Izgūts no: https://selforganizedseminar.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/07/massey_space_place_gender.pdf
- Mernissi, F. (1991). *The veil and the male elite: A feminist interpretation of women’s rights in Islam*. Addison-Wesley, Izgūts no: <https://archive.org/details/veilmaleelitefem00mernrich/page/n7/mode/1up>
- Minority Rights Group International. (2025). “Afghanistan.” Izgūts no: <https://minorityrights.org/country/afghanistan/>
- Mohanty, C. T. (2003). *Feminism Without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Duke University Press, Izgūts no: <https://hamtramckfreeschool.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/05/mohanty-chandra-feminism-without-borders-decolonizing-theory-practicing-solidarity.pdf>
- Morgenthau, H. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. The University of Chicago. Izgūts no: [http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20\(selected%20chapters\).pdf](http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20(selected%20chapters).pdf)
- Painter, N. I. (1996). *Sojourner Truth: A life, a symbol*. W.W. Norton & Company. Izgūts no: <https://archive.org/details/sojournertruthli00pain/mode/1up>

- Phinney, J. S. (1990). "Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research." *Psychological Bulletin*, 108(3), Izgūts no: https://www.researchgate.net/publication/20886312_Ethnic_Identity_in_Adolescents_and_Adults_Review_of_Research
- Phoenix, A. (2024). "What is intersectionality and why does it make feminism more effective." *University College London*. Izgūts no: <https://www.ucl.ac.uk/news/2024/mar/opinion-what-intersectionality-and-why-does-it-make-feminism-more-effective>
- Quran Al Bayan. (2024). "Reflecting on Quran Verses about Learning and Education." Izgūts no: <https://bayanulquran-academy.com/quran-verses-about-learning/>
- Qargha, G. O. (2022). *The relationship between schooling and conflict in Afghanistan*. Brookings Institution. Izgūts no: <https://www.brookings.edu/articles/the-relationship-between-schooling-and-conflict-in-afghanistan/>
- Robinson, K. (2021). "Understanding Sharia: The Intersection of Islam and the Law." Izgūts no: <https://www.cfr.org/background/understanding-sharia-intersection-islam-and-law>
- The White House. (2021). "Remarks by President Biden on Afghanistan." Izgūts no: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/04/14/remarks-by-president-biden-on-the-way-forward-in-afghanistan/>
- Tickner, J. A. (1992). *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press,
- Truth, S. (1851). "Ain't I a woman?" [Runas teksts]. Women's Rights Convention, Akron, OH, United States. Izgūts no: <https://sourcebooks.fordham.edu/mod/sojtruth-woman.asp>
- UN Women. (2024). "Afghanistan Gender Country Profile 2024." Izgūts no: <https://open.unwomen.org>
- UNESCO. (2023). "The international community must be fully mobilized..." [Tweet]. X. Izgūts no: <https://x.com/UNESCO/status/1823989271524438047>
- UNESCO. (2024). "Afghanistan: 20 years of steady education progress 'almost wiped out'." *UN News*. Izgūts no: <https://news.un.org/en/story/2024/08/1153196>
- UNICEF. (2025). "Nearly a quarter of a billion children's schooling was disrupted by climate crises in 2024 – UNICEF." Izgūts no: <https://www.unicef.org/press-releases/nearly-quarter-billion-childrens-schooling-was-disrupted-climate-crisis-2024-unicef>
- United Nations. (2021). "Afghanistan: Girls at increasing risk of child marriage." *Human Rights*. Izgūts no: <https://news.un.org/en/story/2021/11/1105662>
- United Nations Development Programme (UNDP). (2024). "Listening to Women Entrepreneurs in Afghanistan: Their Struggle and Resilience." United Nations Development Programme, Izgūts no: <https://www.undp.org/afghanistan/publications/listening-women-entrepreneurs-afghanistan-their-struggle-and-resilience>
- United Nations Development Programme (UNDP). (2024). "Two Years in Review: Changes in Afghan Economy, Households and Cross Cutting Sectors." Izgūts no: <https://www.undp.org/afghanistan/publications/two-years-review>
- United Nations Development Programme (UNDP). (2025). "Afghanistan Socio-Economic Review." United Nations Development Programme, Izgūts no: <https://www.undp.org/afghanistan/publications/afghanistan-socio-economic-review>
- United Nations Security Council. (2023). *Report on the situation in Afghanistan*. Izgūts no: <https://www.un.org/securitycouncil/content/afghanistan>
- U.S. Department of State. (2001). "The Taliban's war against women." *Bureau of Democracy, Human Rights and Labor*. Izgūts no: <https://2001-2009.state.gov/g/drl/rls/6185.htm>
- U.S. Department of State. (2020). "Agreement for Bringing Peace to Afghanistan." Izgūts no: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>
- ZAN TIMES. (2024). "If they close our school, we will create our own." – Underground Schools in Afghanistan. *Women's eNews*. Izgūts no: <https://womensenews.org/2024/09/if-they-close-our-school-we-will-create-our-own-underground-schools-in-afghanistan/>

Bakalaura darbs „TALIBU REŽĪMA IETEKME UZ SIEVIEŠU TIESĪBĀM AFGANISTĀNĀ”

izstrādāts LU Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (no ievada līdz secinājumiem ieskaitot) ir ___105715___ rakstzīmes (ieskaitot intervālus, bet neieskaitot zemspītras atsaucis).

Autors: _____ Anna Lūcija Kalme

(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: pasniedzēja Mg. Sigita Struberga _____

(paraksts)

27.05.2025.

Recenzents: asociētais profesors Dr.sc.pol. Toms Rostoks _____

(paraksts)

Darbs iesniegts Sociālo zinātņu nodaļā 27.05.2025.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka _____

(paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

10.06.2025. prot. Nr.

Komisijas sekretārs: _____

(paraksts)